

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Με λογισμό και μ' όνειρο

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ε΄ & ΣΤ΄ ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΝΤΑ ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ
ΤΖΙΝΑ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ
ΣΤΕΛΛΑ ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ
ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

3ος τόμος
Κεφάλαια ΣΤ5 – Η13

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

**Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου, καθηγήτρια Ελληνικής
Φιλολογίας Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών**

**Τζίνα Καλογήρου, λέκτορας Διδακτικής της
Λογοτεχνίας Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών**

**Γιάννης Σ. Παπαδάτος, σχολικός σύμβουλος,
διδάσκων στο Μ.Δ.Δ.Ε.**

Στέλλα Πρωτονοταρίου, δασκάλα

**Θεοδόσης Πυλαρινός, δ.φ., διδάσκων Πανεπιστημίου
Πατρών**

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Χρίστος Παπαρίζος, Σύμβουλος Π.Ι.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ:

Κωνίνος Μπαλάσκας, Σύμβουλος Π.Ι.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Δημήτριος Κουκολομάτης, Πρόεδρος

Ανθούλα Δανιήλ

Γεώργιος Οικονόμου

Εύη Σκάρλου

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Νάντια Κουτσουρούμπα

**ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΓΡΑΦΙΚΑ,
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:**

Βασιλική Μπεκυρά

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Εκδόσεις Πατάκη

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Βάσω Ψαράκη

ΦΙΛΜ-ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΜΟΝΤΑΖ:

Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας, Αποφ. 16158/6-11-06
*και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ***

Η Σακοράφα

Ήτανε κάποτε μια Σακοράφα τόσο λεπτή, που νόμιζε πως ήτανε Βελόνα.

«Προσέξτε να με κρατάτε καλά!», είπε η Σακοράφα στα Δάχτυλα που την πήρανε. «Προσέξτε μη με χάσετε, παρακαλώ! Αν σας πέσω στο πάτωμα, θα είναι αδύνατον να με ξαναβρείτε, γιατί είμαι πολύ λεπτή!».

«Α, βέβαια!», της είπανε τα Δάχτυλα, καθώς την έπιαναν.

«Κοιτάξτε, έχω και ακολουθία!», πρόσθεσε η Σακοράφα, που πίσω της έσερνε μια μακριά κλωστή χωρίς ούτ' έναν κόμπο.

Τα Δάχτυλα οδήγησαν τη Σακοράφα στην παντόφλα της μαγείρισσας· είχε σκιστεί το δέρμα από πάνω κι έπρεπε να ραφτεί.

«Τι χυδαία δουλειά!», είπε η Σακοράφα· «δε θα καταφέρω να περάσω, θα σπάσω, σπάω!». Και πράγματι έσπασε. «Δε σας το είπα;», συνέχισε, «είμαι πολύ λεπτή!».

«Τώρα είναι άχρηστη», σκεφτήκανε τα Δάχτυλα· όμως έπρεπε να συνεχίσουνε να την κρατάνε. Η μαγείρισσα έσταξε βουλοκέρι στη Σακοράφα και μετά την έμπηξε στο μαντίλι της.

«Τώρα έγινα καρφίτσα διακοσμητική!», είπε η Σακοράφα. «Το ήξερα ότι κάποια μέρα θα διακρινόμουνα· όταν κάποιος αξίζει, έρχεται μια μέρα που η αξία του αναγνωρίζεται». Και μ' αυτό γέλασε, από μέσα της φυσικά, γιατί κανένας δεν είδε ή άκουσε ποτέ Σακοράφα να γελάει. Και κάθισε εκεί να τους κοιτάζει όλους αφ' υψηλού, σαν να βρισκότανε στ' αμάξι της και κοίταζε γύρω.

«Παίρνω το θάρρος να σε ρωτήσω, είσαι από χρυσάφι;», ρώτησε την καρφίτσα που βρισκόταν δίπλα της. «Έχεις πολύ ωραία εμφάνιση και παράξενο κεφάλι, μόνο που είναι πολύ μικρό. Πρέπει να κάνεις κάτι να μεγαλώσει το κεφάλι σου», πρόσθεσε· «σου το λέω εγώ που έχω βουλοκέρι* πάνω μου!». Και, περήφανη γι' αυτό της το χαρακτηριστικό, η Σακοράφα έστρεψε το κεφάλι από την άλλη μεριά τόσο απότομα, που έπεσε μέσα στο νεροχύτη, όπου η μαγείρισσα ξέπλενε εκείνη τη στιγμή τα πιάτα.

«Τι ωραίο είναι να ταξιδεύεις!», είπε η Σακοράφα. «Όμως ελπίζω να μη βρεθώ πολύ μακριά». Βέβαια, ταξίδεψε μακριά, πολύ μακριά.

«Είμαι πολύ λεπτή γι' αυτό τον κόσμο», είπε όταν τελικά κατακάθισε στον υπόνομο. «Όμως ξέρω την αξία μου, είναι κι αυτό κάτι». Έτσι η Σακοράφα πήρε κουράγιο και δεν έχασε την καλή της διάθεση.

Πέρασαν από μπροστά της ένα σωρό πράγματα. Σκλήθρες* από ξύλα, καλαμάκια, κομμάτια από παλιές εφημερίδες. «Κοίτα πώς φεύγουν!», είπε η Σακοράφα. «Και πού να ξέρανε ποιος βρίσκεται από κάτω τους. Εγώ! Που μένω εδώ και δε μετακινούμαι. Να μία σκλήθρα, που δε σκέφτεται τίποτ' άλλο από τον εαυτό της – τι εγωισμός! Να κι ένα καλαμάκι που πλέει στριφογυρίζοντας γύρω από τον εαυτό του! Πρόσεχε, μη θεωρείς τον εαυτό σου επίκεντρο του κόσμου, γιατί θα φας τα μούτρα σου στις πέτρες! Να και μια εφημερίδα, που όλα όσα γράφει είναι μπαγιάτικα και ξεχασμένα, κι όμως αυτή επιδεικνύεται και πλέει ανοιχτή! Μόνον εγώ κάθομαι ήσυχη!», αποφάνθηκε η Σακοράφα.

(το) βουλοκέρι: είδος κεριού, με το οποίο σφράγιζαν παλιά τις επιστολές. Εδώ χρησιμοποιείται σαν κόλλα

❖ σκλήθρες (η σκλήθρα): αγκίθες

«Ξέρω τι αξίζω και ξέρω ότι δε θα χάσω ποτέ την αξία μου!».

Μια μέρα βρέθηκε δίπλα της κάτι τόσο λαμπερό, που η Σακοράφα το πέρασε για διαμάντι· κι όμως, ήταν ένα κομμάτι Γυαλί. Αλλά η Σακοράφα ενθουσιάστηκε τόσο πολύ, που συστήθηκε μόνη της και μάλιστα σαν Καρφίτσα πέτου ! «Φυσικά, εσύ είσαι διαμάντι!». – «Ναι, ναι, κάτι τέτοιο!», απάντησε το Γυαλί. Καθένα από τα δυο πίστευε τώρα πως ο συνομιλητής του είναι σπάνιο κόσμημα· κι αρχίσανε και τα δυο να παραπονιούνται για την αλαζονεία του κόσμου.

«Α, βέβαια, πού να σου τα λέω!», ξεκίνησε η Σακοράφα. «Εγώ έμενα σ' ένα κουτί που ανήκε σε μια κυρία, μαγείρισσα το επάγγελμα. Αυτή λοιπόν είχε πέντε δάχτυλα σε κάθε χέρι, όλα τόσο ψηλομύτικα, τόσο φαντασμένα, τα πιο σνομπ δάχτυλα που έχω δει· και για ποιο λόγο; Μήπως κάνανε και καμιά δουλειά σπουδαία; Εμένα μόνο παίρναν απ' το κουτί, με κρατάγανε για λίγο και με ξαναβάζανε μέσα!».

«Και ήτανε φωτεινά – εννοώ, λάμπανε;», ρώτησε το Γυαλί.

«Να λάμπουνε; Τι είν' αυτά που λες;», του απάντησε η Σακοράφα. «Όλο πόζα ήτανε, τίποτ' άλλο, Αδέρφια ήτανε: "Δάχτυλα" τα λέγαν όλα. Στεκόντουσαν συνήθως κορδωμένα*, το ένα δίπλα στ' άλλο, αν και δεν είχαν όλα το ίδιο ύψος. Το πρώτο, ο Αντίχειρας, ήτανε κοντό-χοντρο και στεκότανε λίγο πιο πέρα, σαν να ήθελε να είναι πιο μπροστά από τ' άλλα· είχε μόνον έναν αρμό* στη ράχη του, έτσι δεν μπορούσε να σκύψει τόσο εύκολα όσο τ' άλλα· όμως το ίδιο έλεγε πως, αν το κόβαν

κορδωμένα (κορδωμένος): με τεντωμένο σώμα και ψηλά το κεφάλι (μεταφορικά, αυτός που παριστάνει το σπουδαίο) ❖ (ο) αρμός: η άρθρωση, το σημείο ένωσης

από τον άνθρωπο, αυτός δεν μπορούσε πια να πάει στο στρατό. Το δεύτερο, ο Δείκτης, έχωνε τη μύτη του παντού, δοκίμαζε τα πάντα, γλυκά και ξινά, έδειχνε τον ήλιο και το φεγγάρι, και κρατούσε την πένα μαζί με τον Αντίχειρα όταν τα Δάχτυλα έγραφαν. Το τρίτο, ο Μέσος, ήτανε τόσο μακρύ, που κοιτούσε τ' άλλα αφ' υψηλού. Το τέταρτο, ο Παράμεσος, φορούσε χρυσή ζώνη*. Και το πέμπτο, ο Μικρός, δεν έκανε τίποτα απολύτως και περηφανευόταν γι' αυτό. Τόσο ποζάτα και φαντασμένα ήταν όλα τους, που εγώ αποφάσισα να φύγω· πήρα των ομματιών μου και ήρθα στον υπόνομο!».

«Και τώρα καθόμαστε δίπλα δίπλα και λάμπουμε!», αποφάνθηκε το Γυαλί. Αλλά εκείνη τη στιγμή κύματα νερού ορμήσανε στον υπόνομο και παρασύρανε το Γυαλί.

«Πάει, έφυγε», μονολόγησε η Σακοράφα. «Ενώ εγώ έμεινα σταθερή, παρόλο που είμαι τόσο λεπτή». Και συνέχισε να στέκεται εκεί, ευθυτενής*, βυθισμένη στις σκέψεις της.

«Τείνω να πιστέψω πως γεννήθηκα από ηλιαχτίδα, για να είμαι τόσο λεπτή· κι όμως, καμιά ηλιαχτίδα δεν έψαξε να με βρει εδώ, κάτω από το νερό. Αχ, είμαι τόσο λεπτή, που ούτε η μάνα μου δεν μπορεί να με βρει! Αν είχα ακόμα το μάτι μου, θα έκλαιγα· παρόλο που το κλάμα δεν είναι τόσο σικ*».

Μια μέρα ήρθανε κάτι παιδιά που ψάχνανε στους υπονόμους για παλιά καρφιά, κέρματα και τα τοιαύτα. Βρόμικο χόμπι, αλλά γι' αυτό τα διασκέδαζε.

«Οχ!», ακούστηκε η φωνή ενός παιδιού που τρυπήθηκε από τη Σακοράφα· «κάτι βρήκα!».

φορούσε χρυσή ζώνη: δηλαδή είχε δαχτυλίδι ❖
ευθυτενής: αλύγιστη, αγέρωχη ❖ τόσο σικ: τόσο σωστό, τόσο καθωσπρέπει

«Δεν είμαι "κάτι", είμαι Κυρία εγώ!», μονολόγησε η Σακοράφα, αλλά κανένας δεν την άκουσε. Το βουλοκέρρι τής είχε φύγει κι είχε γίνει κατάμαυρη η καημένη· αν και η ίδια πίστευε ότι τα μαύρα τής πηγαίνανε, διότι τη λεπταίναν ακόμα πιο πολύ.

«Να ένα τσόφλι», είπανε τα παιδιά. και βάλανε τη Σακοράφα στο τσόφλι, που έπλεε στο νερό.

«Λευκοί τοίχοι γύρω μου κι εγώ ντυμένη στα μαύρα!», είπε η Σακοράφα. «Τώρα όλοι θα με προσέχουν! Ελπίζω μόνο να μη με πιάσει ναυτία, γιατί τότε θα σπάσω». Οι φόβοι της όμως αποδείχτηκαν υπερβολικοί, γιατί ούτε ναυτία έπαθε ούτε έσπασε.

«Άμα είσαι από ατσάλι, ούτε ναυτία δεν παθαίνεις», είπε η Σακοράφα. «Είδες πόσο καλύτερη είμαι από τους ανθρώπους! Κι όσο λεπτότερος είναι κάποιος, τόσο περισσότερο αντέχει στα βάσανα».

«Κρατς!» ακούστηκε και το τσόφλι έγινε κομμάτια. Το είχε λιώσει ένα κάρο. «Αχ, πόσο πιέστηκα!», αναστέναξε η Σακοράφα· «μου φαίνεται ότι τώρα δε θα τη γλιτώσω τη ναυτία. Και φοβάμαι ότι θα σπάσω! Θα σπάσω!». Όμως δεν έσπασε, αν και πέρασε από πάνω της ολόκληρη ρόδα. Έμεινε εκεί ανέπαφη, μπορεί ακόμα και τώρα εκεί να βρίσκεται: στον υπόνομο!

μετάφραση: Ερρίκος Μπελιές

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Η Σακοράφα του παραμυθιού παραποιεί διαρκώς την πραγματικότητα. Ποιες αντιφάσεις διακρίνετε ανάμεσα σ' αυτό που νομίζει η Σακοράφα και σ' αυτό που πραγματικά συμβαίνει;

2. Να βρείτε και να υπογραμμίσετε λέξεις που χαρακτηρίζουν τη Σακοράφα.
3. Με αφετηρία ένα σημείο του κειμένου, που εσείς θα επιλέξετε, περιγράψτε μια διαφορετική διαδρομή της Σακοράφας.
4. Να βρείτε κοινά στοιχεία της Σακοράφας και των πουλιών στο ποίημα «Οι γκιόνηδες» του Ιούλιου Τυπάλδου (2ος τόμος, σελ. 109). Να διαβάσετε το παραμύθι του Ιρλανδού συγγραφέα Όσκαρ Ουάιλντ «Η σπουδαία ρουκέτα, στο βιβλίο του *Ιστορίες για παιδιά*, σε μετάφραση της Άννας Παπασταύρου (Εκδόσεις Παπαδόπουλος).

Χανς Κρίστιαν Άντερσεν
(Hans Christian Andersen,
Δανία 1805-1875)

Συγγραφέας ξακουστός σ' ολόκληρο τον κόσμο για τα παραμύθια του. Έγραψε, ωστόσο και μυθιστορήματα, θεατρικά έργα, ποιήματα και ταξιδιωτικά κείμενα. Τα θέματά του τα αντλεί από την κοινωνική πραγματικότητα και τις εμπειρίες της προσωπικής του ζωής. Σε πολλά παραμύθια του (π.χ. «Τα καινούργια ρούχα του αυτοκράτορα») αποκαλύπτει με σατιρική διάθεση τα ελαττώματα και τις αδυναμίες των ανθρώπων. Άλλα πάλι (π.χ. «Το μολυβένιο στρατιωτάκι») είναι απαισιόδοξα (και με δυσάρεστο τέλος, που μας προβληματίζει).

ΣΤ6

[Το παιχνίδι της μεταμφίεσης]

Σεπτέμβρης του 1759. Ο Ροβινσόνας ξυπνάει ναυαγός σ' ένα άγριο ερημικό νησί του Ατλαντικού ωκεανού. Δίνει σκληρή μάχη με τον εαυτό του για να προσαρμοστεί στην καινούργια του ζωή κοντά στην παρθένα φύση, μακριά από τον πολιτισμό. Στον αγώνα του αυτόν θα τον βοηθήσει ο Παρασκευάς, ένας Ινδιάνος που ο Ροβινσόνας σώζει από το θάνατο. Αυτός θα μιλήσει σιγά σιγά το Ροβινσόνα στη φυσική ζωή και στην αναγνώριση της αξίας των απλών πραγμάτων.

Δεν πέρασε πολύς καιρός και ο Παρασκευάς επινόησε άλλο παιχνίδι, ακόμα πιο ενδιαφέρον και περίεργο από τα δύο αντίγραφα*.

Έν' απόγευμα ξύπνησε κάπως απότομα το Ροβινσόνα που έπαιρνε το μεσημεριάτικο υπνάκο του κάτω από έναν ευκάλυπτο. Είχε σκαρώσει ένα μασκάρωμα, που ο Ροβινσόνας δεν κατάλαβε αμέσως το νόημά του. Είχε χώσει τα πόδια του μέσα σε κομμάτια από παλιά ρούχα δεμένα σαν να 'ταν παντελόνι Ένα κοντό γιλέκο σκέπαζε τους ώμους του. Φορούσε ψάθινο καπέλο, μα σαν να μη του 'φτανε αυτό, κρατούσε και ομπρέλα από φοινικόφυλλα. Και, το σπουδαιότερο, είχε ψεύτικη γενειάδα από κομμάτια μπαμπάκι κολλημένα στα μάγουλά του.

το παιχνίδι με τα δύο αντίγραφα: ο Παρασκευάς έφτιαξε ένα ομοίωμα του Ροβινσόνα κι ύστερα με τη σειρά του ο Ροβινσόνας έκανε το ίδιο

**Φώτη Κόντογλου,
Ο Ροβινσόνας Κρούσος**

- Ξέρεις ποιος είμαι; Ρώτησε το Ροβινσόνα σεργιανώντας* μπροστά του όλο μεγαλοπρέπεια.
- Όχι
- Είμαι ο Ροβινσόνας Κρούσος, από την πόλη Γιορκ της Αγγλίας, ο αφέντης του άγριου Παρασκευά!
- Τότε εγώ ποιος είμαι; Ρώτησε ο Ροβινσόνας εμβρόντητος*.
- Μάντεψε! Ο Ροβινσόνας τον ήξερε απέξω κι ανακατωτά τον Παρασκευά και καταλάβαινε τον παραμικρό υπαινιγμό* του. Σηκώθηκε και χάθηκε μέσα στο δάσος.

Αφού ο Παρασκευάς ήταν Ροβινσόνας, ο παλιός Ροβινσόνας, αφέντης του σκλάβου Παρασκευά, στο Ροβινσόνα δεν έμενε παρά να γίνει Παρασκευάς, ο παλιός σκλάβος Παρασκευάς. Πραγματικά, δεν είχε πια

σεργιανώντας (σεργιανάω και σεργιανίζω): περπατώντας ❖ εμβρόντητος: ξαφνιασμένος ❖ τον παραμικρό υπαινιγμό: το παραμικρό υπονοούμενο

την τετράγωνη γενειάδα και τα κουρεμένα μαλλιά που είχε πριν από την έκρηξη, και έμοιαζε τόσο πολύ με τον Παρασκευά, που δε χρειαζόταν μεγάλη προσπάθεια για να παίξει το ρόλο του. Έτριψε μόνο το πρόσωπο και το σώμα του με καρυδόζουμο, για να σκουρύνει, κι έδεσε πίσω από τα γοφά του την πέτσινη μπροστέλα* των Αραουκανών, που φορούσε ο Παρασκευάς, όταν ξεμπάρκαρε στο νησί. Έπειτα παρουσιάστηκε στον Παρασκευά και του είπε:

- Ορίστε, είμαι ο Παρασκευάς!

Αμέσως ο Παρασκευάς βάλθηκε να φτιάξει μεγάλες φράσεις στα καλύτερά του αγγλικά και ο Ροβινσόνας του απαντούσε με λίγες λέξεις στα αραουκανικά που είχε μάθει τον καιρό που ο Παρασκευάς δεν καταλάβαινε γρι από εγγλέζικα.

- Σ' έσωσα από τους ομοφύλους σου*, που ήθελαν να σε θυσιάσουν στα κακοποιά πνεύματα, είπε ο Παρασκευάς.

Και ο Ροβινσόνας γονάτισε στη γη, έσκυψε το κεφάλι ως το χώμα μουρμουρίζοντας φοβισμένα ευχαριστώ. Τέλος, πιάνοντας το πόδι του Παρασκευά, το 'βαλε πάνω στο σβέρκο του.

Το έπαιξαν πολλές φορές αυτό το παιχνίδι. Εκείνος που το άρχιζε ήταν πάντα ο Παρασκευάς. Μόλις παρουσιαζόταν με την ομπρέλα και τα ψεύτικα γένια του, ο Ροβινσόνας καταλάβαινε ότι απέναντί του βρισκόταν ο Ροβινσόνας και λοιπόν ελόγου του* έπρεπε να παίξει το ρόλο του Παρασκευά. Άλλωστε, ποτέ δεν έπαιζαν σκηνές φανταστικές, παράσταιναν μόνο επεισόδια της παλιάς ζωής τους, τότε που ο Παρασκευάς ήταν φοβισμένος σκλάβος και ο Ροβινσόνας αυστηρό αφεντικό.

(η) μπροστέλα: ποδιά ❖ τους ομοφύλους σου (ο ομόφυλος): τους ανθρώπους της φυλής σου

Έπαιζαν την ιστορία των μασκαρεμένων κάκτων, την άλλη με την καταστροφή του ορυζώνα ή το κρυφό κάπνισμα της πίπας κοντά στην μπαρουταποθήκη. Καμιά σκηνή όμως δεν άρεσε τόσο πολύ στον Παρασκευά, όσο αυτή της αρχής, όταν τον κυνηγούσαν οι Αραουκανοί, που ήθελαν να τον θυσιάσουν, και τον έσωζε ο Ροβινσόνας.

Αυτός είχε καταλάβει πως το παιχνίδι έκανε καλό στον Παρασκευά, γιατί τον αλάφρωνε από τη δυσάρεστη ανάμνηση της σκλαβιάς του. Μα και στον ίδιο το Ροβινσόνα έκανε καλό το παιχνίδι, γιατί είχε ακόμα μερικές τύψεις, που ήταν άλλοτε σκληρός αφέντης του Παρασκευά.

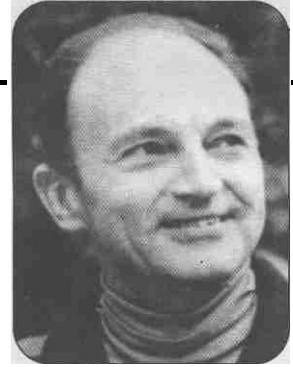
μετάφραση: Δημήτρης Ραυτόπουλος

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Γιατί επινόησε ο Παρασκευάς το παιχνίδι της μεταμφίησης και σε τι βοήθησε αυτό το παιχνίδι και τους δύο ήρωες;
2. Με αφορμή το κείμενο συζητήστε στην τάξη τους τρόπους που μας βοηθούν να καταλάβουμε καλύτερα τους συνανθρώπους μας.
3. Να κάνετε ένα παιχνίδι ρόλων, παίζοντας ο καθένας ένα ρόλο παρμένο από τη ζωή ή τη λογοτεχνία.

ελόγου του: ο ίδιος προσωπικά

Μισέλ Τουρνιέ
(Michel Tournier, Παρίσι 1924)

Σπούδασε φιλοσοφία. Αγαπά τα παιδιά κι έχει πάθος για τη φωτογραφία. Στο έργο του συνθέτει φιλοσοφικά, μυθικά και κοινωνικά στοιχεία. Στο βιβλίο του *Ο Παρασκευάς ή στις μονές του Ειρηνικού* (*Ο Παρασκευάς ή η πρωτόγονη ζωή είναι η διασκευή για παιδιά*) έχει επηρεαστεί από το έργο του Ντάνιελ ντε Φόου *Ροβινσών Κρούσος*. Ωστόσο, δίνει τη δική του εκδοχή. Άλλα έργα του είναι: *Επτά παραμύθια*, *Τα Μετέωρα*, *Γκασπάρ Μελχιόρ και Βαλτάσαρ*, *Η χρυσή σταγόνα*, *Ο τσαλαπετεινός*, *Ο βασιλιάς των Σκληθρών*, *Ζιλί και Ιωάννα* κ.ά. Ο Μ. Τουρνιέ έχει ασχοληθεί και με την τέχνη της φωτογραφίας.

ΣΤ7

Η καλόγρια η τσιγγάνα

Βουνά και σύγνεφα μακριά
σ' όλα τα γύρω σιγαλιά

Κάμποι και δέντρα μες στη ζέστη
και τα τοιχιά* μες στον ασβέστη

Σ' ένα αχερόχρωμο πανί*,
κεντά η καλόγρια η μικρή

Άχου τι όμορφα κεντάει
το χεράκι της πώς πάει

Βάνει πουλιά βάνει δεντρά
βάνει και τ' άστρα τα χρυσά

Βάνει στις τέσσερις τις κόχες
τέσσερις αγριομολόχες

Σ' ένα αχερόχρωμο πανί
κεντά η καλόγρια η μικρή

Μα κάθε τόσο αναστενάζει
και κάτι με το νου της βάζει

Λίγο το χέρι σταματά
μες στον αέρα και κοιτά

τα τοιχιά (το τοιχί): οι τοίχοι ❖ αχερόχρωμο πανί:
κιτρινωπό πανί, πανί που το χρώμα του είναι ίδιο με
του άχυρου

Στα μάτια της που ανοιγοκλειούν
δυο καβαλάρηδες περνούν

Κι ύστερα πάλι στο πανί
κεντά η καλόγρια η μικρή

Τι ποτάμια! Τι χορτάρια!
Τι λιοτρόπια*! Τι φεγγάρια!

Πλάσματα της αρεσιάς της*
της ονειροφαντασιάς της

μετάφραση: Οδυσσέας Ελύτης

Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα,
Η τσιγγάνα καλόγρια
(Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα,
Σχέδια, 1987)

λιοτρόπια (το λιοτρόπι): το ηλιοτρόπιο, δηλαδή το
φυτό ήλιος, που μοιάζει με τεράστια μαργαρίτα ❖ της
αρεσιάς της (η αρεσιά): του γούστου της

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποια στοιχεία μάς δίνει ο ποιητής για το κέντημα της καλόγριας; Υπάρχει κάτι που να προκαλεί την προσοχή της; Πώς θα χαρακτηρίζατε την ψυχική της κατάσταση;
2. Εσείς τι θα κεντούσατε ή τι θα ζωγραφίζατε σ' ένα πανί ή σ' ένα μαντίλι; Δοκιμάστε να σκιτσάρετε μερικά «πλάσματα» της δικής σας «ονειροφαντασιάς».
3. Στο σχέδιο *Η τσιγγάνα καλόγρια* ο Λόρκα ζωγράφισε την ηρωίδα του ποιήματος. Ο ίδιος είπε για τα σχέδιά του: «Αισθάνομαι άνετα, χαρούμενος, παιδί, όταν τα φιλοτεχνώ». Παρατηρήστε το σχέδιο και δώστε στοιχεία για την ενδυμασία της καλόγριας, το χώρο στον οποίο βρίσκεται, και τα χρώματα που χρησιμοποιεί ο ποιητής.

Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα
(Federico Garcia Lorca,
Ισπανία 1898-1936)

Έγραψε ποιήματα και θεατρικά έργα. Κατά τη διάρκεια της σύντομης ζωής του εκδήλωσε μεγάλο και πολύπλευρο ταλέντο στη λογοτεχνία, στη ζωγραφική και στη μουσική. Βρήκε βίαιο θάνατο, δολοφονημένος από τους Ισπανούς εθνικιστές, λίγο μετά το ξέσπασμα του εμφύλιου πολέμου στην Ισπανία. Στο έργο του επηρεάστηκε από τη λαϊκή παράδοση της πατρίδας του και τη μουσική των τσιγγάνων. Εμπνέεται από τη φύση και τον έρωτα, και προβληματίζεται από την ιδέα του θανάτου. Ποιητικά έργα του: *Τσιγγάνικο Ρομανθέρο*, *Ποιητής στη Νέα Υόρκη* κ.ά. Θεατρικά: *Ο ματωμένος γάμος*, *Γιέρμα*, *Το σπίτι της Μπερνάρντα Άλμπα* κ.ά.

ΣΤ8

[Ο γιος]

Τα αποσπάσματα που ακολουθούν ανήκουν στο Δ΄ κεφάλαιο του πολύ γνωστού μυθιστορήματος του μεγάλου Κρητικού λογοτέχνη Αναφορά στον Γκρέκο. Το έργο αυτό κυκλοφόρησε το 1961, μετά το θάνατο του συγγραφέα, και αποτελεί τη λογοτεχνική αυτοβιογραφία του.

Ο Αύγουστος ήταν για μένα, όταν ήμουν παιδί, κι είναι ακόμα, ο πιο αγαπημένος μου μήνας· αυτός φέρνει, μαθές*, τα σταφύλια και τα σύκα, τα πεπόνια, τα καρπούζια· τον ονομάτιστα Άγιον Αύγουστο· αυτός ο προστάτης μου, έλεγα, σε αυτόν θα κάνω την προσευκή μου· όταν θέλω τίποτα, από αυτόν θα το ζητώ, κι αυτός θα το ζητήσει από το Θεό, κι ο Θεός θα μου το δώσει. Και μια φορά πήρα νερομπογιές και τον ζωγράφισα: Έμοιαζε πολύ του παππού μου του χωριάτη· τα ίδια κόκκινα μάγουλα, το ίδιο φαρδύ χαμόγελο, μα ήταν ξυπόλυτος μέσα σ' ένα πατητήρι και πατούσε σταφύλια, και τα πόδια του ως τα γόνατα κι ως πάνω στα μεριά τα 'χα ζωγραφίσει κόκκινα από το μούστο· κι είχα στεφανώσει το κεφάλι του με κληματόφυλλα. Όμως κάτι του 'λειπε· μα τι; Τον κοίταξα καλά καλά και του 'βαλα δυο κέρατα στο κεφάλι, ανάμεσα στα κληματόφυλλα, γιατί το μαντίλι που φορούσε ο παππούς μου έκανε δεξιά και ζερβά δυο μεγάλους κόμπους σαν κέρατα.

Από τη στιγμή που τον ζωγράφισα και στερέωσα το πρόσωπό του, στερεώθηκε και μέσα μου η εμπιστοσύνη μου σε αυτόν, και κάθε χρόνο τον περίμενα να 'ρθει, να τρυγήσει τ' αμπέλια της Κρήτης,

μαθές: βέβαια

να πατήσει τα σταφύλια και να κάμει το θάμα του, να βγάλει από τα σταφύλια κρασί. Γιατί, θυμούμαι, το μυστήριο τούτο με τυράννησε πολύ – πώς μπορεί να γίνει το σταφύλι κρασί· μονάχα ο Άγιος Αύγουστος μπορούσε να κάμει ένα τέτοιο θάμα· κι έλεγα: Αχ, να τύχαινε να τον συναπαντήσω μια μέρα στο αμπέλι που είχαμε απόξω από το Μεγάλο Κάστρο και να τον ρωτήσω να μου πει το μυστικό. Τι 'ναι το θάμα τούτο δεν καταλάβαινα. Η αγουρίδα γίνεται σταφύλι, το σταφύλι γίνεται κρασί, το κρασί το πίνουν οι άνθρωποι και μεθούνε· γιατί μεθούνε; Όλα αυτά μου φαίνονταν μυστήρια φοβερά, και μια φορά που ρώτησα τον πατέρα μου, αυτός μάζεψε τα φρύδια: «Μη φυτρώνεις εκεί που δε σε σπέρνουν!», μου αποκρίθηκε.

Τον Αύγουστο ξάπλωναν και στους οψιγιάδες* τα σταφύλια, να τα ξεράνει ο ήλιος να γίνουν σταφίδα. Μια χρονιά είχαμε πάει στο αμπέλι μας και μέναμε στο εξοχικό μας σπιτάκι· ο αγέρας μύριζε, η γης καίγονταν, τα τζιτζίκια καίγονταν κι αυτά, σα να κάθονταν απάνω σε κάρβουνα αναμμένα.

Τη μέρα εκείνη, της Κοίμησης της Παναγιάς, 15 Αυγούστου, οι εργάτες δε δούλευαν κι ο πατέρας μου κάθονταν στη ρίζα μιας ελιάς και κάπνιζε· είχαν έρθει γύρα οι γειτόνοι, που είχαν απλώσει κι αυτοί τη σταφίδα τους, κάπνιζαν πλάι στον πατέρα μου, αμίλητοι. Φαίνονταν στενοχωρημένοι. Όλοι είχαν καρφώσει τα μάτια σ' ένα συννεφάκι που 'χε προβάλει στον ουρανό, κατασκότεινο, βουβό, και προχωρούσε. Είχα καθίσει κι εγώ κοντά στον πατέρα μου και κοίταζα το σύννεφο· μου άρεσε· σκούρο μολυβί, χνουδάτο, κι ολοένα

στους οψιγιάδες (ο οψιγιάς): στα χωράφια δίπλα στα αμπέλια. Μετά από ειδικό καθάρισμα άπλωναν σ' αυτά και ξέραιναν τις σταφίδες

μεγάλωνε, άλλαζε πρόσωπο και κορμί, πότε σα γεμάτο ασκί, πότε σα μαυροφτέρουγο όρνιο και πότε σαν τον ελέφα που είχα δει ζωγραφιά· κουνούσε την προβοσκίδα του κι έψαχνε ν' αγγίξει κάτω της γης. Αεράκι χλιαρό φύσηξε, τα φύλλα της ελιάς ανατρίχιασαν. Ένας γείτονας πετάχτηκε όρθιος, άπλωσε το χέρι κατά το σύννεφο που προχωρούσε.

- Ανάθεμά το, μουρμούρισε, ο Θεός να με βγάλει ψεύτη, φέρνει τον κατακλυσμό!

- Δάγκασε τη γλώσσα σου, του 'καμε ένας γέρος θεοφοβούμενος, δε θα το αφήσει η Παναγιά· σήμερα είναι της χάρης της.

Ο πατέρας μου έγρουξε*, μα δεν έβγαλε άχνα· πίστευε στην Παναγιά, μα δεν πίστευε πως η Παναγιά μπορεί να κουμαντάρει τα σύννεφα.

Εκεί που μιλούσαν, ο ουρανός σκεπάστηκε· οι πρώτες στάλες, χοντρές, ζεστές, άρχισαν να πέφτουν. Τα σύννεφα χαμήλωσαν, κίτρινες βουβές αστραπές καταξέσκιζαν τον ουρανό.

- Παναγιά μου, φώναξαν οι γειτόνοι, βοήθεια!

Όλοι πετάχτηκαν απάνω, κατασκόρπισαν, καθένας έτρεχε κατά το αμπέλι του, όπου είχε απλώσει τη σταφίδα της χρονιάς. κι ως έτρεχαν, ολοένα και σκοτεινιάζε ο αγέρας, κρεμάστηκαν μαύρες πλεξούδες από τα σύννεφα, ξέσπασε η μπόρα. Γέμισαν τ' αυλάκια, πήραν να τρέχουν οι δρόμοι σαν ποταμοί, φωνές ακούστηκαν γοερές από το κάθε αμπέλι. Άλλοι βλαστημούσαν, άλλοι φώναζαν την Παναγιά να τους λυπηθεί, να βάλει το χέρι της, και στο τέλος θρήνος ξέσπασε πίσω από τις ελιές στο κάθε αμπέλι.

Ξέφυγα από το σπιτάκι, έτρεξα μέσα στη νεροπονή, παράξενη χαρά με είχε συνεπάρει, σα μεθύσι.

έγρουξε (γρούζω): γόγγυξε

Είχα φτάσει ως το δρόμο, δεν μπόρεσα να τον περάσω, ήταν ποταμός, και στάθηκα και κοίταζα: Μαζί με τα νερά κυλούσαν αγκαλιές αγκαλιές τα μεσοξεραμένα σταφύλια, ο μόχθος της χρονιάς, έτρεχαν κατά τη θάλασσα και χάνονταν. Ο θρήνος δυνάμωνε, μερικές γυναίκες είχαν χωθεί ως τα γόνατα μέσα στα νερά και μάχονταν να περισώσουν λίγη σταφίδα· άλλες, όρθιες στην άκρα του δρόμου, είχαν βγάλει τις μπολίδες τους* και συρομαδιούνταν* .

Θεόφιλου Χατζημιχαήλ,
Βάκχος. Θεός του οίνου.
Θεός των αρχαίων
(Θεόφιλος.
Ζωγραφικοί πίνακες,
Δήμος Μυτιλήνης –
Μουσείο Θεοφίλου)

τις μπολίδες τους (η μπολίδα): τα τσεμπέρια τους, τα
μαντίλια που έδεναν το κεφάλι τους ❖ συρομαδιού-
νταν (συρομαδιέμαι): τραβούσαν τα μαλλιά τους ❖

Είχα γίνει μουσκίδι ως το κόκαλο· πήρα δρόμο κατά το σπιτάκι και μάχουμουν* να κρύψω τη χαρά μου· βιάζουμουν να δω τι θα 'κανε ο πατέρας μου· θα 'κλαιγε, θα βλαστημούσε, θα φώναζε; Περνώντας από τον οφιγιά είδα πως όλη μας η σταφίδα είχε φύγει.

Τον είδα να στέκεται στο κατώφλι, ακίνητος, και δάγκανε τα μουστάκια του. Πίσω του, όρθια, η μητέρα μου έκλαιγε.

- Πατέρα, φώναξα, πάει η σταφίδα μας!

- Εμείς δεν πάμε, μου αποκρίθηκε· σώπα!

Ποτέ δεν ξέχασα τη στιγμή ετούτη· θαρρώ μου στάθηκε στις δύσκολες στιγμές της ζωής μου μεγάλο μάθημα· αναθυμώμουν τον πατέρα μου ήσυχο, ασάλευτο, να στέκεται στο κατώφλι, μήτε βλαστημούσε μήτε παρακαλούσε μήτε έκλαιγε· ασάλευτος κοίταζε τον όλεθρο κι έσωζε, μόνος αυτός, ανάμεσα σε όλους τους γειτόνους, την αξιοπρέπεια του ανθρώπου.

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποιος είναι ο αγαπημένος σας μήνας και γιατί; Μπορείτε να τον ζωγραφίσετε, δίνοντάς του ανθρώπινη μορφή;
2. Ποιο πρόσωπο της ελληνικής μυθολογίας σας φέρνει στο νου ο Αύγουστος, όπως μας τον παρουσιάζει ο συγγραφέας, και ποια είναι τα στοιχεία της ομοιότητάς τους;

μάχουμουν (μάχουμαι = μάχομαι): προσπαθούσα

3. Μπορείτε να χωριστείτε σε ομάδες και να βρείτε πληροφορίες για τον τρύγο στη μυθολογία, στην αρχαία Ελλάδα, στη λαϊκή παράδοση, στη ζωγραφική, στη μουσική, στη λογοτεχνία, στην εκκλησιαστική παράδοση, στη σύγχρονη εποχή.
4. Παρατηρήστε τους πίνακες του Θεόφιλου (σελ. 22) και του Αστεριάδη (σελ. 24). Ύστερα γράψτε μια μικρή ιστορία με σχετικό θέμα και διηγηθείτε την.

**Αγήνορα Αστεριάδη. Τρύγος. Δύο γυναίκες
(Αγήνωρ Αστεριάδης. Ζωγραφική – Χαρακτική,
Δήμος Αθηναίων – Δήμος Λάρισας)**

Νίκος Καζαντζάκης
(Ηράκλειο 1883 –
Φράιμπουργκ Γερμανίας 1957)

Στοχαστής, μεταφραστής και σπουδαίος πεζογράφος. Επηρεάστηκε από τους μεγάλους φιλόσοφους Νίτσε και Μπερξόν, από το βουδισμό και την κομμουνιστική ιδεολογία. Επιδίωξε την ίδρυση νέας θρησκείας και οραματίστηκε μια καινούργια ηθική. Άνθρωπος πολυταξιδεμένος, πνεύμα ανήσυχο και ανυπόταχτο, συνδύασε στο έργο του ποικίλα στοιχεία από διάφορους πολιτισμούς, τα οποία κατάφερε να ενσωματώσει στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά. Έργα του: *Ασκητική, Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, Ο φτωχούλης του Θεού, Οδύσσεια, Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, Καπετάν Μιχάλης κ.ά.*

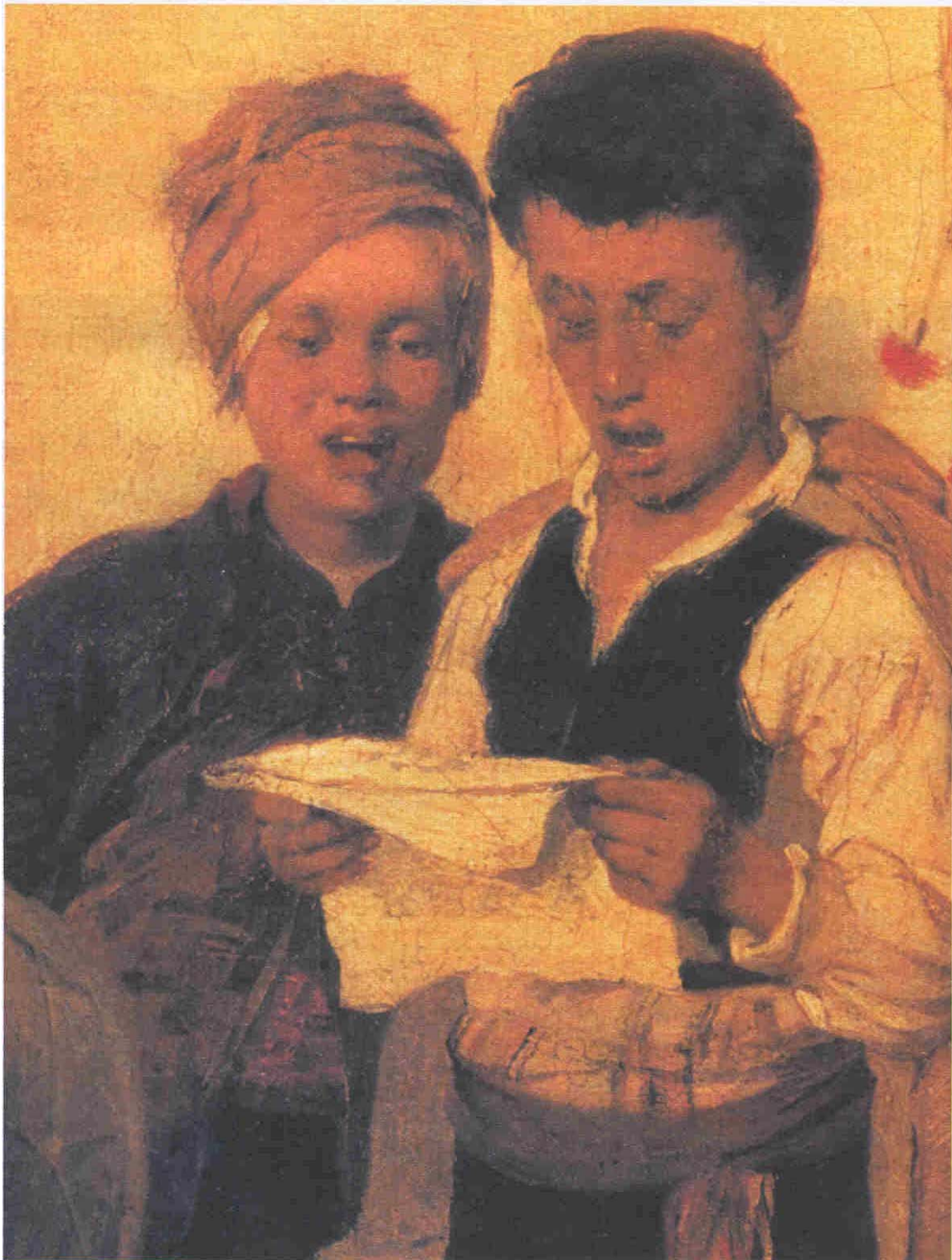
Θρησκευτική ζωή

**Νικηφόρου Λύτρα, Τα κάλαντα
(Το παιδί στη νεοελληνική τέχνη, εκδ. Adam)**

Νικηφόρος Λύτρας (1832 – 1904)

**Σπουδαίος Έλληνας ζωγράφος.
Φιλοτέχνησε πίνακες με προσωπογραφίες,
ιστορικά θέματα και ηθογραφικές σκηνές
της καθημερινής ζωής.**

Νικηφόρου Λύτρα, Τα κάλαντα (λεπτομέρεια)

Z1

[Η αγάπη]

Aν μπορώ να λαλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου* αλαλαγμός*. Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε μ' ωφελεί.

Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία*, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί*· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει* ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος*· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. Εκείνος που αγαπάει όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει.

Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να υπάρχει.

κυμβάλου (το κύμβαλο): κρουστού οργάνου ❖ (ο)
αλαλαγμός: ήχος, κραυγή. Η φράση «σαν κυμβάλου αλαλαγμός» σημαίνει ότι οι λόγοι είναι κούφιοι, χωρίς ουσία ❖ (η) μακροθυμία: ανεκτικότητα, υπομονή ❖ δε ζηλοφθονεί (ζηλοφθονώ): δεν οδηγεί σε ζήλια και μίσος ❖ δεν κομπάζει (κομπάζω): δεν υπερηφανεύεται χωρίς λόγο, δεν ψωροϋπερηφανεύεται ❖ ευερέθιστος: αυτός που θυμώνει με το παραμικρό

Φώτη Κόντογλου,
[Ο Χριστός]

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Βρείτε στο κείμενο τα γνωρίσματα της αγάπης. Από ποια πράγματα ή στοιχεία της ζωής είναι ανώτερη;
2. «Εγώ δεν είμαι για να μοιράζομαι έχθρες αλλ' αγάπη», λέει η Αντιγόνη, η ηρωίδα του Σοφοκλή, στην ομώνυμη τραγωδία. «Αγαπώ, άρα υπάρχω», γράφει ο Νικηφόρος Βρεττάκος σ' ένα ποίημά του. Να συζητήσετε στην τάξη για το νόημα των παραπάνω φράσεων.
3. Με ποιους τρόπους εκδηλώνετε εσείς την αγάπη σας προς τους γονείς, τα αδέρφια ή τους φίλους σας;

Απόστολος Παύλος
(Ταρσός Κιλικίας 10 μ.Χ - Ρώμη 64 μ.Χ.)

Υπήρξε μια από τις κορυφαίες φυσιογνωμίες του χριστιανισμού, ένας από τους Αποστόλους του Χριστού. Ασπάστηκε το χριστιανισμό λίγα χρόνια μετά το θάνατο του Ιησού και από διώκτης του έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στην εξάπλωση της νέας θρησκείας, αφιερώνοντας τη ζωή του στη διάδοση του Ευαγγελίου. Κατάφερε να κάνει γνωστό το χριστιανισμό έξω από τα στενά όρια της Παλαιστίνης και να επιδράσει στον κόσμο των εθνικών. Ο Παύλος συνέγραψε πολλές Επιστολές (Προς Ρωμαίους, Προς Κορινθίους, Προς Γαλάτας, Προς Θεσσαλονικείς κ.ά.), με τις οποίες ρύθμισε τα προβλήματα των Εκκλησιών που τότε είχαν ιδρυθεί.

Θεοφάνους του Κρητός,
[Απόστολος Παύλος].
Λεπτομέρεια τοιχογραφίας.
16ος αι μ.Χ., Άγιον Όρος
(Μανόλη Χατζηδάκη,
Ο κρητικός ζωγράφος
Θεοφάνης, εκδ. Μονής
Σταυρονικήτα - Άγιον Όρος)

Θεοφάνης ο Κρης

*Περίφημος αγιογράφος του
16ου αι. από την Κρήτη. Οι
μορφές του διακρίνονται
από φυσικότητα και
εκφραστική δύναμη.*

Z2

Ένας Θεός

Ω! μέσα μου γεννιέται ένας Θεός!
και το κορμί μου γίνεται ναός,
δεν είναι ως πρώτα φάτνη ταπεινή·
μέσα μου λάμπουν ξάστεροι ουρανοί,

το μέτωπό μου λάμπει σαν αστέρι...
Στο Θεό φανείτε τώρα, ήρθεν η ώρα,
από τ' άγνωστα μυστικά σας μέρη,
Μάγοι, φέρτε στο Θεό τα πλούσια δώρα.

Φέρτε μου Μάγοι – θεία βουλή* το γράφει –
τη σμύρνα της ελπίδας, το λιβάνι
της πίστης, της αγάπης το χρυσάφι!
Μυστήρια τέτοια ανθρώπου νους δε βάνει!

Και σεις, Θρόνοι πανάχραντοι, αγγελούδια,
στην καρδιά μου – στην κούνια του – σκυμμένα,
με της αθανασίας τα τραγούδια
υμνολογείτε εσείς τη θεία τη γέννα.

Μέσα μου λάμπουν ξάστεροι ουρανοί,
και το κορμί μου, φάτνη ταπεινή,
βλέπω κι αλλάζει, γίνεται ναός·
ω! μέσα μου γεννιέται ένας Θεός!

(η) βουλή: η επιθυμία, η θέληση

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

- 1. Ποιο είναι το γεγονός που κάνει να μεταβληθεί το σώμα του ποιητή; Με τι παρομοιάζεται;**
- 2. Φάτνη – ναός: Πώς τα εννοεί ο ποιητής;**
- 3. Πώς καταλαβαίνετε το στίχο «και το κορμί μου γίνεται ναός»;**
- 4. Με τις μεταφορές ή τις παρομοιώσεις του ποιήματος σχηματίστε δικές σας φράσεις, για να δείξετε τι είναι για σας η γέννηση του Χριστού.**
- 5. Τι είδους είναι το μέτρο και η ομοιοκαταληξία του ποιήματος;**

- Βιογραφία του Κωστή Παλαμά υπάρχει στον 1ο τόμο, στη σελίδα 20.**

Z3

Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο

Ο Τα Κι Κο ήταν ένα Κινεζάκι με χρυσαφένιο δέρμα και σκιστά ολόμαυρα μάτια. Ο μόνος του μπελάς ήταν τα μαλλιά του. Ίσια σαν πρόκες δε στεκόντουσαν ποτέ σε μια μεριά κι όλο τα έβρεχε και τα χτένιζε. Γιατί στον Τα Κι Κο άρεσε πολύ να είναι περιποιημένος.

Ο αξιότιμος πατέρας του κι η αξιαγάπητη μητέρα του ένα πρωί του ανήγγειλαν πως σύντομα θα ταξίδευαν στην Ευρώπη.

- Αυτήν την εποχή, του είπαν, γιορτάζουν μια μεγάλη γιορτή. Τη γέννηση του Χριστού. Θα πάμε να περάσουμε αυτές τις μέρες εκεί με φίλους που είχαν την ευγενική διάθεση να μας καλέσουν.

Ο ευγενικός Τα Κι Κο ευχαρίστησε τους γονείς του με μια βαθιά υπόκλιση. Μέσα του όμως ένιωθε πολύ πολύ λυπημένος. Δεν ήθελε να ταξιδέψει στην Ευρώπη.

Ο φίλος του Τε Κουέν είχε σκαλίσει με το σουγιά του ένα ξυλοπέδιλο κι ο Τα Κι Κο είχε υποσχεθεί να του το βάψει. Κι ο Λη με την αδελφή του τη Σουαίην θα τον έπαιρναν μαζί τους στο ποτάμι, να του δείξουν ένα πέρασμα με πολλά ψάρια. Καλύτερα, λοιπόν, να έμενε μαζί τους στην Κίνα παρά να ταξιδέψει στην Ευρώπη για να γιορτάσει τα γενέθλια ενός κυρίου, που στο κάτω κάτω ούτε που τον γνώριζε.

Θυμάται που στα δικά του γενέθλια ο αξιότιμος πατέρας του έκανε δώρο στην αξιολάτρευτη μητέρα του μια πολύχρωμη βεντάλια από μεταξωτό ζωγραφισμένο πουλί. Κι η μαμά χαμογέλασε με το πιο όμορφό της χαμόγελο. Κι ο Τα Κι Κο ένιωσε πολύ ευτυχισμένος.

Οι μέρες κύλησαν γρήγορα. Οι φίλοι του προσπάθησαν να κρύψουν τη στεναχώρια τους, κι

ο Τα Κι Κο προσπάθησε να κρύψει τη δικιά του. Ήρθε η μέρα.

Μουτρωμένος ανέβηκε στη σκάλα του αεροπλάνου. Μόλις όμως άρχισαν να δουλεύουν οι κινητήρες, όλα ξεχάστηκαν. Κι όταν το αεροπλάνο άρχισε να τρέχει στα σύννεφα, βιδώνοντας με δύναμη τους έλικές του στον αέρα, τότε τα μαύρα μάτια του ξαστέρωσαν για τα καλά. Ήταν τόσο όμορφα να ταξιδεύεις στον ουρανό, μέσα στη ζεστή κοιλιά ενός μεγάλου πουλιού.

Φτάνοντας στο σπίτι των φίλων τους, ο πατέρας τον σύστησε στον κύριο και την κυρία του σπιτιού.

Όμως κανέναν από τους δυο δεν έλεγαν Χριστό.

- Φαίνεται, λείπει από το σπίτι αυτή τη στιγμή, σκέφτηκε ο Τα Κι Κο. Ίσως έρθει αργότερα. Όμως δεν ήρθε. Κι ενώ ετοίμαζαν τη γιορτή του, ο αξιότιμος κύριος Χριστός δε φαινόταν πουθενά· όσο περνούσαν οι μέρες, τόσο άναβε η περιέργειά του. Στο τέλος δεν κρατήθηκε. Πήγε και βρήκε την ευγενική κυρία του σπιτιού, έκανε μια βαθιά υπόκλιση και τη ρώτησε ποιος είναι τέλος πάντων ο κύριος Χριστός που γιορτάζει.

Η κυρία γέλασε:

- Γιατί τον λες «κύριο»; Ρώτησε.
- Πώς να τον πω;
- Μονάχα... Χριστό.
- Γιατί; Δε θέλει να τον λένε κύριο;
- Μα... είναι Θεός.

Ο Τα Κι Κο έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Κοιτούσε την κυρία σαστισμένος κι εκείνη τότε του είπε γελώντας.

- Φαίνεται πως δεν τον γνωρίζεις καθόλου. Στάσου να σου τον δείξω.

Έφυγε και σε λίγο ξαναγύρισε. Του έφερε μια ζωγραφισμένη φωτογραφία και του έδειξε ένα μωρό στην αγκαλιά της μητέρας του.

- Να, αυτός είναι ο Χριστός, του είπε δείχνοντάς του το μωρό.

Ο Τα Κι Κο έμεινε με τη ζωγραφισμένη φωτογραφία στο χέρι. «Θεός», λέει. Μα ο Θεός είναι δράκος κι αυτό το μωρό δεν είχε ούτε ουρά ούτε μεγάλα ρουθούνια.

«Το μωρό της εξαδέρφης μου είναι πιο ωραίο. Έχει χρυσαφένιο δέρμα και σκιστά ματάκια», σκέφτηκε, μα δεν είπε τίποτα, κρύβοντας τη ζωγραφιά κάτω απ' το μαξιλάρι του.

Το βράδυ που θα γιόρταζαν τα γενέθλια αυτού του μωρού ήρθε. Όλη μέρα ετοίμαζαν, με φασαρία και πηγαινέλα. Και το βράδυ ανάψανε πάρα πολλά φώτα και ακουγόταν και παράξενη μουσική. Ήρθαν πολλοί στο σπίτι, πάρα πολλοί, με σκούρα ρούχα κι αστραφτερά χρυσαφικά, με πολλές μυρωδιές και χρώματα στο πρόσωπό τους. Όμως ήταν όλοι μεγάλοι. Δεν ήρθαν καθόλου παιδιά.

Κινέζικος δράκος

Ο Τα Κι Κο έμεινε στο σαλόνι μαζί με τους μεγάλους κάμπωση ώρα. Ύστερα βαρέθηκε. Ανέβηκε στο δωμάτιό του. Άρχισε να ψαχουλεύει τα πράγματά του και το μυαλό του πήδησε στην Κίνα. Ξάπλωσε. Ήθελε να κοιμηθεί, μα δεν μπορούσε. Μόλις έκλεισε τα μάτια του, είδε μπροστά του τον Τε Κουέν με το ξυλοπάπουτσο που σκάλιζε. Είδε το Λη, και την Τη Σουαίην, με μια καλαθούνα* ξέχειλη ψάρια. Άνοιξε γρήγορα τα μάτια του, μα δεν ωφελούσε· είχαν κιόλας γεμίσει δάκρυα. Αχ, γιατί γεμίζουνε τα μάτια μας δάκρυα; Γιατί είναι τόσο μακριά το ποτάμι; Γιατί γιορτάζουν έτσι;

Τράβηξε από το μαξιλάρι του τη ζωγραφιά.

Είναι Θεός, λέει... Πήρε ένα μολύβι και ζωγράφισε στον τοίχο ένα μεγάλο δράκο με σκιστά μάτια και ψαλιδωτή ουρά. Του 'φιαξε και μαλλιά. Μακριά και μαύρα, που για να τα χτενίσει θα 'πρεπε σίγουρα να τα βρέξει.

Έβαλε και τις δυο ζωγραφιές κοντά κοντά και βάλθηκε να τις κοιτάζει. Τις κοιτούσε, τις κοιτούσε ώρα πολλή, τόσο, που χάθηκαν και στη θέση τους βγήκανε ψάρια και βγήκε κι ο Τε Κουέν αγριεμένος με το ξυλοπάπουτσό του. Βγήκε κι η Τη Σουαίην θυμωμένη και ξαφνικά ξαναγύρισε ο δράκος κι αγρίεψαν τα μάτια του και πετάχτηκαν φλόγες απ' το στόμα του και κροτάλισε στον αγέρα την τρομερή ουρά του. Ξεφώνισε, ξέφρενος από φόβο. Μα δεν ακούστηκε. Οι μεγάλοι χόρευαν κάτω. Στο λαιμό του τον τσιμπούσε κάτι σκληρό κι ο Τα Κι Κο έκλαιγε και κάτω χόρευαν κι αυτός έκλαιγε... έκλαιγε και ξαφνικά αναπήδησε. Δαγκώθηκε για να κόψει το κλάμα και τσίτωσε* τ' αυτί του. Έξω απ' το παράθυρό του κάτι ακουγόταν. Και κάτι

(η) καλαθούνα: μεγάλο καλάθι, καλάθα ❖ τσίτωσε (τσιτώνω): τέντωσε

άλλο κλαψούριζε εκεί έξω. Σηκώθηκε. Τα πνιγμένα κλάματα έσφιγγαν κύματα κύματα το λαιμό του. Πήγε στο παράθυρο. Κάποιος έκλαιγε στον κήπο. Άνοιξε το παράθυρο. Παγωνιά. Και το αναφιλητό* του 'κοβε την ανάσα. Κάτι νιαούριζε. Ένα γατί έκλαιγε. Ο Τα Κι Κο έκλαιγε. Ένα γατί νιαούριζε στον κήπο κάτω απ' το παράθυρό του. Το τρίχωμά του ήταν ίσιο, μαύρο και βρεμένο απ' το μουσκεμένο γρασίδι. Τα μαλλιά του Τα Κι Κο ήταν στεγνά. Τα μάτια του ήταν βρεμένα. Το παράθυρο χαμηλό. Το γατί κλαψούριζε κι ο Τα Κι Κο έκλαιγε και το παράθυρο ήταν χαμηλό.

Πήδησε και το 'φερε μέσα. Έβγαλε τη φανέλα του και το σκούπισε. Το πήρε στο κρεβάτι του, το τύλιξε με την κουβέρτα κι έπαψαν να κλαίνε κι οι δύο. Βολεύτηκε δίπλα στο γατί. Άπλωσε το χέρι του και του 'τριψε την πλάτη. Το γατί γουργούρισε, μισάνοιξε τα μάτια. Τα μάτια του γατιού ήταν σκιστά. Σκιστά τα μάτια και του δράκου κολλητά στον τοίχο. Το γατί κι ο δράκος. Τα μάτια του γατιού ήταν γλυκά. Τα μάτια του Χριστού ήταν γλυκά. Ο Χριστός και ο δράκος. Το γατί και το χέρι που το χαίδευε. Ο Χριστός κι ο Τα Κι Κο. Η αγάπη κι ο δράκος.

Έτριψε μαλακά το μουσούδι του γατιού κι αυτό του 'γλειψε το χέρι. Άνοιξε ολότελα τα ζεσταμένα μάτια του κι εκεί μέσα ο Τα Κι Κο είδε την Τη Σουαίην να χορεύει και το Λη να ψαρεύει.

Έκλεισε τα μάτια του κι ονειρεύτηκε ένα Χριστό με χρυσαφένιο δέρμα και σκιστά μάτια, κι ένα δράκο να ζεσταίνει με την ανάσα του ένα ξεπαγιασμένο γατί.

το αναφιλητό: κλάμα με λυγμούς

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποια συναισθήματα νιώθει ο Τα Κι Κο, όταν έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με τη χριστιανική θρησκεία το βράδυ των Χριστουγέννων; Ποια κοινά σημεία ανακαλύπτει ανάμεσα στη νέα θρησκεία και στη δική του;
2. Ποια γνωρίσματα του κινέζικου πολιτισμού διαφαίνονται στο κείμενο; Να βρείτε πληροφορίες για τη θρησκεία των Κινέζων.
3. Να σχολιάσετε την τελευταία παράγραφο του κειμένου.

Ειρήνη Μάρρα
(Αθήνα 1943 - 1998)

Έγραψε παραμύθια, διηγήματα, μυθιστορήματα και κείμενα για το θέατρο. Επίσης, έχει μεταφράσει και διασκευάσει πολλά έργα. Η ευαισθησία μαζί με το ρεαλισμό, η τρυφερότητα με το χιούμορ, χαρακτηρίζουν το γράψιμό της. Θέματα των βιβλίων της είναι το διαζύγιο, η υιοθεσία, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, η ιστορία, οι θρύλοι και οι παραδόσεις του λαού μας. Έργα της: *Πολικός και Μελένια*, *Μια ιστορία για δύο*, *Το μυστικό τραγούδι της Μάτας*, *Ο μικρός Ντουπ*, *Παραμύθια που χορεύουν (σειρά)*, *Η Γιαλούσα*, *Το άδειο μπουκάλι*.

Στέφαν Λόχνερ

Γερμανός ζωγράφος
15ου αιώνα. Ζωγρά-
ψε θρησκευτικά θέμα-
τα. Η Παναγία με τις
ανταφυλλίες είναι από
τα αξιολογότερα
έργα του.

Στέφαν Λόχνερ, Η Παναγία με τις τριανταφυλλίες

Στέφαν Λόχνερ

Γερμανός ζωγράφος του 15ου αιώνα. Ζωγράφισε θρησκευτικά θέματα. Η Παναγία με τις τριανταφυλλίες είναι από τα αξιολογότερα έργα του.

Χριστούγεννα, πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή
 του χρόνου
 για βγάτε*, διέτε*, μάθετε πως ο Χριστός γεννάται.
 Γεννάται κι ανατρέφεται με μέλι και με γάλα.
 Το μέλι τρών' οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες
 και το μελισσοβότανο* να νίβονται* οι κυράδες.

Κυρά ψηλή, κυρά λιγνή, κυρά γαϊτανοφρύδα*,
 κυρά μ' όταν στολίζεσαι να πας στην εκκλησιά σου
 βάζεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αγκάλη
 και τον καθάριο αυγερινό τον βάζεις δαχτυλίδι.

Εμείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμε και να πιούμε,
 παρά σας αγαπούσαμε κι ήρθαμε να σας δούμε.
 Δώστε μας και τον κόκορα, δώστε μας και την κότα,
 δώστε μας και πέντ' έξι αυγά να πάμε σ' άλλη πόρτα.

βγάτε (βγαίνω): βγείτε ❖ διέτε (βλέπω): δείτε ❖ το
 μελισσοβότανο: θαμνώδες αρωματικό φυτό ❖ να
 νίβονται (νίβομαι): να πλένουν τα χέρια και το
 πρόσωπό τους ❖ (η) γαϊτανοφρύδα: η γυναίκα που
 έχει λεπτό και κομψό (τοξωτό) φρύδι.

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

- 1. Ποια παραδοσιακά στοιχεία αναφέρονται στα κάλαντα αυτά;**
- 2. Ποιες είναι οι μεταφορές που υπάρχουν στο τραγούδι; Σε τι χρησιμεύουν;**
- 3. Ρωτήστε τους παππούδες και τις γιαγιάδες σας να σας πουν τα κάλαντα του τόπου τους. Ύστερα συγκεντρώστε τα και φτιάξτε ένα φυλλάδιο με αυτά. Μπορείτε, ακόμη, να τους βάλετε να τα ψάλουν κι εσείς να τα μαγνητοφωνήσετε για να μη χαθούν.**
- 4. Σαν συνέχεια της προηγούμενης δραστηριότητας συγκεντρώστε παραδοσιακά κάλαντα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και απαγγείλτε ή τραγουδήστε τα στη γιορτή της τάξης ή του σχολείου σας.**

Z5

Τα γόνατα του Ιησού

Καρφωμένα στ' αγριόξυλο του σταυρού, σχηματίζουν
μι'* αμβλεία γωνία.

Είναι τα ίδια τα γόνατα
που προβάτιζαν*, παίζοντας, γύρω απ' το κόκκινο
φουστάνι της μάνας του, όταν
ήτανε βρέφος δέκα μηνών.

Που αργότερα, έφηβος, τ' ακούμπαγε κάτω
στη γη πριονίζοντας το ξύλο ενός κέδρου.

Που λύθηκαν κι έπεσαν, ένας σωρός,
– μια νύχτα που η άνοιξη ήταν αβάσταγη
και μύριζε η γης κι ο ουρανός λεμονάνθι –
στο Όρος των Ελαιών.

Κι είναι ακόμη τα γόνατα
που κάθιζε, αμίλητος, δυο δυο τα παιδιά
κι απλώνοντας δίπλα του, πάνω στη γη,
το απέραντο χέρι του, τα φίλευεν* ένα
λουλουδάκι – κομμένο
απ' τον πλούτο του σύμπαντος.

μι': μία ❖ προβάτιζαν (προβατίζω): έκαναν
προσπάθεια να περπατήσουν, μπουσουλούσε με αυτά
❖ τα φίλευεν: τους πρόσφερε

**Μιχαήλ Άγγελου, Πιετά (λεπτομέρεια,
Άγιος Πέτρος, Βατικανό, Ρώμη)**

Μιχαήλ Άγγελος (1475-1564)

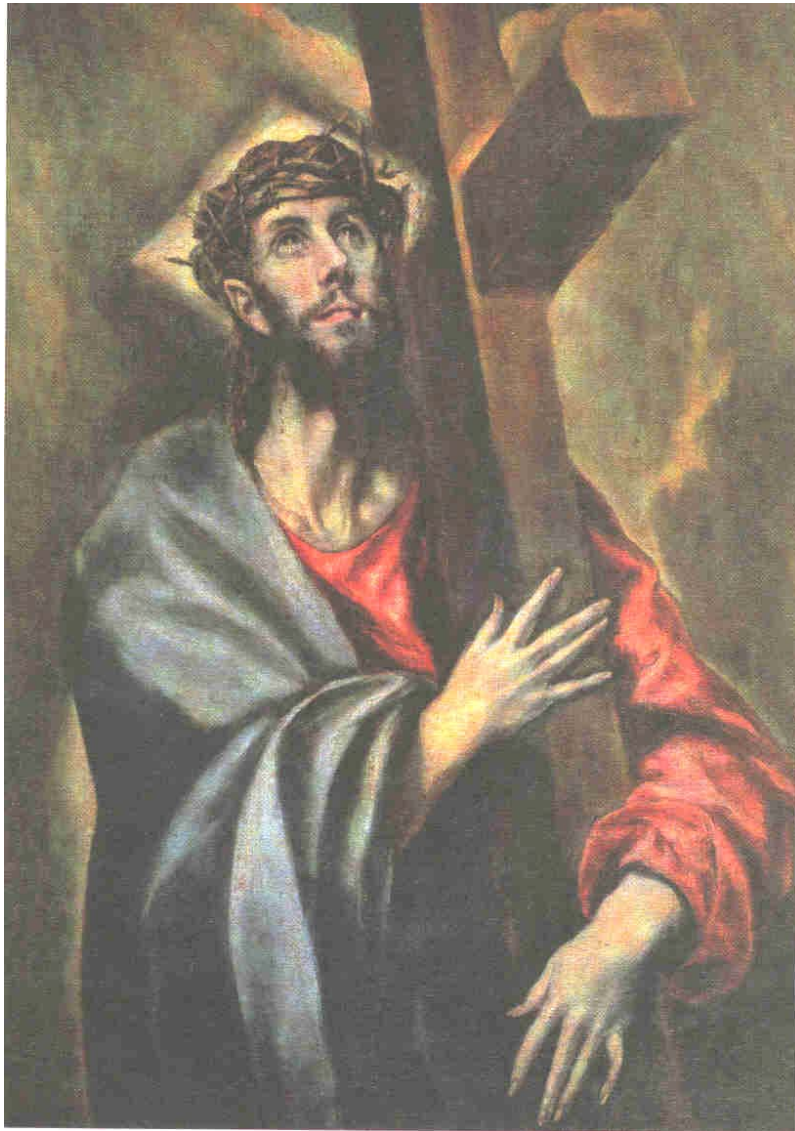
**Κορυφαίος Φλωρεντινός γλύπτης, ζωγράφος,
ποιητής και αρχιτέκτονας. Το έργο του
χαρακτηρίζει η μεγαλοφυής επινόηση μορφών
και η δραματικότητα.**

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

- 1. Ο ποιητής παρουσιάζει ορισμένες πολύ ανθρώπινες στιγμές της ζωής του Ιησού, γεμάτες τρυφερότητα. Ποιες είναι αυτές;**
- 2. Σε ποια σημεία του κειμένου πιστεύετε ότι διαφαίνεται η θεία φύση του Ιησού;**
- 3. «Ο Ιησούς και τα παιδιά»: Γράψτε ένα σύντομο κείμενο μ' αυτό το θέμα.**

- Βιογραφία του Νικηφόρου Βρεττάκου υπάρχει στη σελίδα 73 του 1ου τόμου**

Δομήνικου Θεοτοκόπουλου Ο Χριστός αίρων τον Σταυρόν, (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Κρης, Δήμος Ηρακλείου, 1990)

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (1540-1614)

Γνωστός ως Ελ Γκρέκο. Ζωγράφισε κυρίως θρησκευτικά θέματα. Οι ανθρώπινες μορφές του αναδίδουν ανυπέρβλητη πνευματικότητα.

Z6

Η Ανάσταση του Ιησού

Τον σταυρό σου προσκυνώ, Χριστέ ο Θεός,
και την ταφή σου δοξάζω, αθάνατε,
και την ανάστασή σου εορτάζω
κι ανακράζω* σου «Ανέστη ο Κύριος».

Ω380

Την οδό σου, Σωτήρα μου, προς τον άδη*
κανένας δεν την έμαθε καλύτερ' απ' τον Άδη·
γιατί με όσα είδε, με όσα έπαθε
τη δύναμή σου μπόρεσε να καταλάβει.

μετάφραση: Κυριάκος Χαραλαμπίδης

ανακράζω: φωνάζω με όλη τη δύναμη της ψυχής μου

❖ τον άδη (ο άδης): το θάνατο

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Σε ποιες ημέρες της Μεγάλης Εβδομάδας αντιστοιχούν οι τέσσερις πρώτοι στίχοι του ύμνου; Ποιες συγκεκριμένες λέξεις δείχνουν το συσχετισμό λέξεων και ημερών;
2. Να γράψετε ένα μικρό κείμενο, εμπνευσμένο από τα θρησκευτικά γεγονότα που αναφέρονται στον ύμνο.
3. Με ποιες λέξεις αποδίδεται στον ύμνο του Ρωμανού το νόημα της φράσης «θανάτω θάνατον πατήσας», που σας είναι γνωστή από το τροπάριο το οποίο ψάλλεται τη νύχτα της Ανάστασης;
4. Ποιο είναι για σας το νόημα της Ανάστασης;

Ρωμανός ο Μελωδός

(Έμεσα Συρίας αρχές 6ου αιώνα μ.Χ. - Κωνσταντινούπολη 560 μ.Χ., περίπου)

Βυζαντινός υμνογράφος που έζησε, δημιούργησε και αναγνωρίστηκε στην Κωνσταντινούπολη. Γύρω στα 85 κοντάκια (ύμνοι δηλαδή με θέματα από την *Παλαιά* και την *Καινή Διαθήκη* ή σχετικά με τη ζωή και τα θαύματα του Χριστού, της Παναγίας και των αγίων) θεωρούνται δικές του εμπνεύσεις. Μέσα σ' αυτά περιλαμβάνεται και ο Ακάθιστος ύμνος. Οι ποιητικές συνθέσεις του διακρίνονται για τη μεγαλοπρέπεια του ύφους τους, τις εντυπωσιακές εικόνες τους, καθώς και για τον πλούτο των λέξεων και των ρητορικών σχημάτων τους. Η Ορθόδοξη Εκκλησία τον έχει ανακηρύξει άγιο.

Κωνσταντίνου Παρθένη, *Η Ανάστασις*

Κωνσταντίνος Παρθένης (1878-1967)

Από τους σπουδαιότερους ζωγράφους μας, με ιδιαίτερα προσωπικό ύφος. Ζωγράφησε θρησκευτικά και μυθολογικά θέματα, τοπία, προσωπογραφίες.

27

Τα κόκκινα αυγά

Τα έθιμα είναι αυθόρμητες κοινωνικές εκδηλώσεις που ο λαός επαναλαμβάνει, για να εκφράσει μ' αυτά τις αντιλήψεις του και τα πιστεύω του. Τα περισσότερα ελληνικά έθιμα έχουν τις ρίζες τους στα αρχαία και τα βυζαντινά χρόνια. Άλλα, πάλι, παρουσιάζουν ομοιότητες με έθιμα γειτονικών μας λαών και άλλα έχουν δεχτεί επιδράσεις από λαούς με τους οποίους ήρθαμε σε επαφή. Στο πέρασμα των αιώνων, μερικά έθιμα έμειναν σχεδόν αμετάβλητα (π.χ. έθιμα του γάμου), ενώ άλλες λαϊκές εκδηλώσεις εξελίχτηκαν σύμφωνα με τις κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές (π.χ. οι χοροί και η μουσική τους, τα παραμύθια, οι μύθοι). Ωστόσο, όσο κι αν μεταβληθεί ένα έθιμο, διατηρεί πάντοτε τον κεντρικό πυρήνα του.

Αγαπητοί μου,

Mια φίλη μας, αν θυμάστε, ρώτησε τις Αποκριές πώς κι από τι επικράτησε το παράξενο έθιμο του μασκαρέματος· κι η Διάπλαση* της εξήγησε στην Αλληλογραφία* πως είν' ένα λείψανο ειδωλολατρικό. Ένας φίλος μας σήμερα μας κάνει την ίδια ερώτηση για το έθιμο των κόκκινων αυγών. Άραγε η ίδια εξήγηση θα χωρούσε; Είναι κι αυτό έν' από τα ειδωλολατρικά εκείνα έθιμα που, τροποποιημένα λιγάκι, πέρασαν και στο χριστιανισμό; Ποιος ξέρει! Το βέβαιο είναι πως το αυγό, σα σύμβολο γονιμότητας, ήταν ιερό κάποιας θεάς

Διάπλαση: εννοεί το παιδικό περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων* ❖ στην Αλληλογραφία: είναι η στήλη του περιοδικού που απαντούσε στις επιστολές των μικρών αναγνωστών του

που τη λάτρευαν οι αρχαίοι Φοίνικες – της Ίσιδος νομίζω – και πως γι’ αυτό η αυγοφαγία, σε κάποιες γιορτές εκεί πέρα, ήταν έθιμο θρησκευτικό. Λένε λοιπόν οι σοφοί πως το έθιμο των Φοινίκων πέρασε ύστερα στους Έλληνες και στους Εβραίους κι απ’ αυτό η εβραϊκή κι η χριστιανική αυγοφαγία του Πάσχα.

Λείψανο δηλαδή ειδωλολατρικό, λιγάκι τροποποιημένο. Αλλά πώς τροποποιήθηκε; Και γιατί τα πασχαλιάτικ’ αυγά επικράτησε να τα τρώμε κοκκινοβαμμένα;

Εδώ οι γνώμες χωρίζονται. Άλλοι λένε πως είναι από ένα θαύμα που έγινε στην Ιερουσαλήμ την ημέρα της Σταύρωσης. Τη στιγμή δηλαδή που οι Εβραίοι εφώναξαν το αίμα αυτού – του Χριστού – εφ’ ημάς και επί τα τέκνα ημών»*, στα σπίτια τους βάφτηκαν κόκκινα όλα τα τρόφιμα που είχαν για το Πάσχα, άρα και τ’ αυγά. Και για ενθύμηση αυτού του θαύματος οι χριστιανοί από τότε βάφουν τα πασχαλιάτικ’ αυγά τους κόκκινα. Άλλοι πάλι λένε πως το θαύμα που θυμίζει το βάψιμο αυτό έγινε αργότερα στη Ρώμη. Την ημέρα δηλαδή που γεννιόταν εκεί κάποιος αυτοκράτορας – δε θυμούμαι τώρα ποιος – που έμελλε να γίνει κατόπι φίλος και προστάτης των κατατρεγμένων χριστιανών, οι όρنيθες της παλατιανής αυλής (με την κυριολεξία εδώ), για να προαναγγείλουν αυτό το χαρμόσυνο, γέννησαν κόκκιν’ αυγά. Μπορεί κανείς να διαλέξει όποιο απ’ αυτά τα θαύματα του αρέσει καλύτερα και να πιστέψει – τίποτα δεν εμποδίζει – πως απ’ αυτό προήλθε το έθιμο.

Άλλοι, ωστόσο, τ’ αποκρύβουν και τα δύο. Κανένα θαύμα, σας λένε. Οι χριστιανοί τρώνε αυγά το Πάσχα, γιατί συμβολίζουν την Ανάσταση. Όπως δηλαδή το κλωσοπουλάκι σπάζει το τσέφλι* και βγαίνει

«εφ’ ημάς και επί τα τέκνα ημών»: να πέσει επάνω μας και πάνω στα παιδιά μας ❖ το τσέφλι: το τσόφλι του αυγού

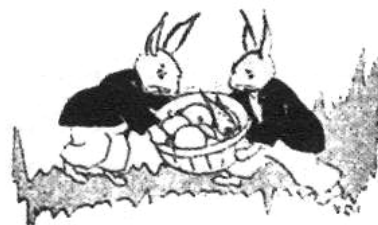
απ' τ' αυγό του, έτσι κι ο Χριστός σήκωσε την πλάκα και βγήκε απ' τον τάφο του. Και τα βάφουμε κόκκινα τ' αυγά του Πάσχα, είτε για να τα κάμουμε ακόμα πιο χαρούμενα σύμβολα, αφού το κόκκινο είναι το χρώμα της χαράς, είτε γιατί κι αυτό, μαζί με τόσα άλλα, το πήραμε απ' τους Εβραίους που έβαφαν το Πάσχα όλα τους τα πράγματα κόκκινα, ακόμα και τους τοίχους των σπιτιών τους, σα με το αίμα του αρνιού που έσφαξαν για ενθύμηση άλλου περιστατικού της Ιεράς Ιστορίας τους. Γιατί μήπως και το πατροπαράδοτο, το απαραίτητο αρνί του χριστιανικού μας Πάσχα, δεν κατάγεται από εκείνο που έσφαξαν οι Εβραίοι την παραμονή της Εξόδου από την Αίγυπτο και με το αίμα του έβαψαν τις πόρτες τους, σημάδι για να μη μπει στα σπίτια τους, τη φοβερή εκείνη για τους Αιγυπτίους νύχτα, ο εξολοθρευτής Άγγελος;

Αυτά τέλος πάντων λένε οι σοφοί για την καταγωγή των κόκκινων αυγών. Καθώς βλέπετε, είναι κάπως δύσκολο να εξακριβωθεί η αλήθεια. Αλλά τι μας μέλει! Φτάνει που το έθιμο είν' όμορφο κι αθώο. Ούτ' αίμα χύνει ούτε πόνο προξενεί. Λίγη βαφή στο τσουκάλι που θα βράσουν, και τ' αυγά βγαίνουν από κει μέσα πασχαλιάτικα. Αλλού – γιατί το χριστιανικό αυτό έθιμο είναι παγκόσμιο –, τα βάφουν και τριανταφυλλιά και γαλάζια και χρυσά ή τα χρυσοστολίζουν. Αλλά πιο γνήσια, πιο πασχαλιάτικ' απ' όλα μου φαίνονται τα δικά μας, τα καθαυτό κόκκινα. Είναι, αλήθεια, το χρώμα της χαράς, όπως το μαύρο είναι της λύπης. Φτάνει να ιδούμε μπροστά μας ένα μόνο κόκκινο αυγό, για να αιστανθούμε πως κάτι ευχάριστο, κάτι χαρούμενο ήρθε ή πλησιάζει. Και μου φαίνεται πως αυτός είναι κι ο μόνος λόγος που αγαπήθηκε, γενικεύτηκε κι επικράτησε το έθιμο, απ' όποιο θαύμα κι αν γεννήθηκε, απ' όποια άλλη θρησκεία κι αν πέρασε στη δική μας.

Είναι όμορφο κι αθώο. Κι αποτελεί μια απ' τις μεγαλύτερες παιδιάτικες χαρές του χρόνου!

Θυμούμαι την τεράστια εντύπωση που μου 'καναν τα κόκκιν' αυγά σαν ήμουν μικρός. Και το σχήμα τους κι η γεύση τους ακόμα μου φαινόταν πως άλλαζε μαζί με το χρώμα τους. Τα 'βλεπα πιο στρογγυλά, πιο μεγάλα, πιο ωραία. Κι ενώ τ' άσπρα αυγά δεν τα 'τρωγα με καμιά εξαιρετική ευχαρίστηση, τα κόκκινα πασχαλινά ήταν για μένα αληθινή αμβροσία*! Όταν τα 'σπαζα, έμενα εκστατικός μπροστά στην απροσδόκητη ασπράδα που είχαν τα τσέφλια τους από μέσα και που έκανε μια τόσο ζωηρή αντίθεση με την κοκκινάδα της επιφάνειας. Ακόμα και το κιτρινάδι, κοντά στο κόκκινο, το 'βλεπα αλλιώς. Πόσα χρώματα σ' ένα πασχαλιότικο αυγό ανοιγμένο! Σωστό λουλούδι! Κι όταν την Πρωτομαγιά απέξω απ' τις πόρτες των σπιτιών, κατά το έθιμο του τόπου μου, έβλεπα σκορπισμένα μαζί με άλλα λουλούδια και κομματάκια από τσέφλια κόκκινων αυγών, μου φαινόταν κι αυτά σαν αληθινά ροδοπέταλα...

Όλες αυτές οι παιδιάτικες εντυπώσεις μου ξαναγεννιόνταν κάθε Πάσχα, όταν είχα τα κορίτσια μου μικρά κι έβλεπα την ασύγκριτη χαρά τους μπροστά στα κόκκιν' αυγά. Τίποτα, τίποτα δεν τα χαροποιούσε περισσότερο! Ούτε τα πρωτοχρονιάτικα δώρα. Κι όταν μεγάλωσαν λίγο και μπορούσαν κι αυτά κάτι να κάνουν στο σπίτι, μονάχα τους ήθελαν ν' αγοράζουν κάθε χρόνο τη βαφή και μονάχα τους – με τι φασαρία, Θε μου*! – να βάφουν τ' αυγά του Πάσχα.

(η) αμβροσία: η τροφή των αρχαίων θεών του Ολύμπου, που τους έκανε αθάνατους. Μεταφορικά σημαίνει το πολύ νόστιμο φαγητό ❖ Θε μου: Θεέ μου

Μα και σήμερα, που στο σπίτι μου δεν υπάρχουν πια μικρά παιδιά και που τα κόκκιν' αυγά, χωρίς καμιά φασαρία τα βάφει η νοικοκυρά ή η υπηρέτρια αδιάφορο, η θέα τους μας χαροποιεί όλους, γιατί μας ξανακάνει αμέσως παιδιά. Κι αυτό βέβαια συμβαίνει σ' όλα τα σπίτια...

Σας ασπάζομαι!

ΦΑΙΔΩΝ

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Μπορείτε να συγκεντρώσετε πληροφορίες για πασχαλινά έθιμα από λαογραφικά περιοδικά και βιβλία ή από διηγήσεις μεγαλύτερων ανθρώπων;
2. Συζητήστε στην τάξη τι μπορεί να συμβεί σ' ένα λαό όταν ξεχάσει τα έθιμα και τις παραδόσεις του.
3. Θέλετε να δοκιμάσουμε να παρασκευάσουμε παραδοσιακά κουλουράκια;

Συνταγή

Υλικά που θα χρειαστούμε:

2 ποτήρια του νερού

αραβοσιτέλαιο

1 ποτήρι ζάχαρη

1 ποτήρι ρετσίνα

1 ποτήρι σουσάμι

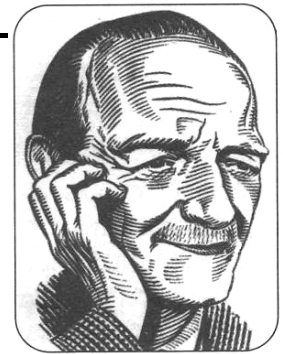
1 κιλό αλεύρι που να φουσκώνει μόνο του (η ζύμη πρέπει να γίνει μαλακή).

Εκτέλεση

Ανακατεύουμε καλά όλα τα υλικά εκτός από το αλεύρι και το σουσάμι, που τα προσθέτουμε μετά. Ζυμώ-

νουμε και πλάθουμε τη ζύμη σε πολύ λεπτά κορδονάκια σαν το μικρό μας δάχτυλο. Τα ενώνουμε στις άκρες, για να πάρουν στρογγυλό σχήμα, ή διπλώνουμε τα κορδονάκια, τα στρίβουμε και ενώνουμε τις δύο άκρες τους. Τοποθετούμε τα κουλούρια σε βουτυρωμένο ταψί και τα ψήνουμε σε 180°C για 15 λεπτά περίπου. Καλή σας όρεξη!

Γρηγόριος Ξενόπουλος
(Κωνσταντινούπολη
1867 - Αθήνα 1951)

Αφιέρωσε μεγάλο μέρος του έργου του στα παιδιά. Από το περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*, του οποίου ήταν διευθυντής από το 1896 έως το 1945, με τις περίφημες «Αθηναϊκές επιστολές» του, που τις υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Φαίδων», διαπαιδαγούσε ευχάριστα τα ελληνόπουλα, αναλύοντας ποικίλα θέματα της πολιτιστικής, της κοινωνικής και της σχολικής ζωής. Το λογοτεχνικό έργο του (μυθιστορήματα, διηγήματα, θεατρικά έργα κ.ά.), που απευθύνεται κυρίως σε μεγάλους, αναφέρεται είτε στην κοινωνική ζωή της ζακυνθινής και της αθηναϊκής κοινωνίας είτε σε γενικότερα κοινωνικά προβλήματα. Κείμενα του για παιδιά: «Αδελφούλα μου», «Μαργαρίτα Στέφα» (πρωτοδημοσιευμένα στη *Διάπλαση των Παίδων*), *Ο μπέμπης αρχιλήσταρχος* και για μεγάλους: *Το μυστικό της κοντέσας Βαλέραινας*, «Ο κόκκινος βράχος», «Πλούσιοι και φτωχοί» κ.ά.

Z8

Τ' αγνάντεμα

Ο μύθος αυτός ανήκει στο σύντομο διήγημα «Τ' αγνάντεμα» του μεγάλου Σκιαθίτη συγγραφέα μας. Αναφέρεται στον αβάσταχο πόνο μιας νιόπαντρης γυναίκας, της Φλανδρώς, που η θάλασσα της παίρνει το ταίρι της. Οι κατάρες της και τα δάκρυά της εξοργίζουν το παντοδύναμο υγρό στοιχείο, που φουσκώνει και πνίγει μέσα στα κύματά του το ναυτικό σύζυγό της. Αδύναμος ο άνθρωπος μπροστά στα στοιχεία της φύσης, προσπαθεί να τα καλοπιιάσει και αυτό το πετυχαίνει μόνο με τη βοήθεια του Θεού. Η Φλανδρώ, ωστόσο, επειδή έζησε σε χρόνια ειδωλολατρίας, θα τιμωρηθεί.

Παιδιά μου, κορίτσια μου, αρχίζει να ομιλεί η γριά Συρραχίνα, παλαιά καπετάνισσα με το ραβδάκι της και με το καλαθάκι της στο χέρι, με τα ογδόντα χρόνια στην πλάτη της, μπόρεσε κι ανέβη τον ανήφορον διά να καμαρώσει, ίσως διά τελευταίαν φοράν, το καράβι του γιου της που έφευγε. Ξέρετε τι μεγάλη χάρη έχει και πόσο καλό έκαμε στους θαλασσινούς αυτό το εκκλησιδάκι της Μεγαλόχαρης;

- Πώς δεν το ξέρουμε, είπαν αι άλλαι*, ας έχει δόξα το όνομά της.
- Το εξωκλήσι αυτό αγίωσε και μέρωσε όλο το άγριο κύμα· πρωτύτερα είχε κατάρα όλος αυτός ο γιαλός.
- Γιατί;
- Βλέπετε κείνον τον βράχο, κάτω στο κύμα, που ξεχωρίζει απ' το γιαλό;... που φαίνεται σαν άνθρωπος

αι άλλαι: οι άλλες

με κεφάλι και με στήθια;... που μοιάζει σαν γυναίκα;
Εκείνη είναι το Φλανδρώ.

- Ναι, το Φλανδρώ, είπε η υπερεξηκοντούτις*
Χατζηχάναινα. Κάτι έχω ακουστά μου, Εσύ θα το ξέρεις
καλύτερα, θεια-Φλωρού.

- Το βλέπετε κι είναι ξέρα, είπε η Φλωρού, η
Συρραχίνα. μια φορά κι έναν καιρό ήταν άνθρωπος.

- Άνθρωπος;

- Άνθρωπος, καθώς εμείς. Γυναίκα.

Αι άλλοι* ήκουον* με απορίαν. Η γριά Συρραχίνα
ήρχισε να διηγείται.

«Στον καιρό των παλαιών Ελλήνων, ήτον* μια κόρη
αρχοντοπούλα, που την έλεγαν Φλάνδρα ή Φλανδρώ.
Η Φλανδρώ είχε νοματιστεί* έτσι – καθώς μου 'πε ο
πνευματικός*, απάνω στον Αϊ-Χαράλαμπο' όσο τον
θυμούμαι, μακαρία η ψυχή του*. Ήμουν μικρό κορίτσι,
δώδεκα χρονώ, και μ' επήγε η μάνα μου να ξαγορευτώ*
τη Μεγάλη Τετράδη*... τι να ξαγορευτώ, εγώ τίποτα δεν
ήξερα, τα ξεράματά μου... το τι μώλεε* ο πνευματικός δεν
αγροικούσα*, φωτιά που μ' ε!... Το νόημά του δεν το
καταλάβαινα, τα λόγια τα θυμούμουν, κι ύστερ' από
χρόνια... το κορίτσι πρέπει να 'ναι φρόνιμο και ντροπα-
λό, να 'ναι υπάκοο, να μην κοιτάζει τους νιους, ν' αγαπά

υπερεξηκοντούτις: μεγαλύτερη των εξήντα ετών ❖

ήκουον (ακούω): άκουγαν ❖ ήτον: ήταν ❖ είχε

νοματιστεί (νοματίζω): είχε ονομα-στεί ❖ ο

πνευματικός: ο ιερέας που εξομολογεί, μέγας

συνήθως στην ηλικία ❖ μακαρία η ψυχή του: ευτυχι-

σμένη και γαληνεμένη να είναι η ψυχή του (ευχή που

συνηθίζεται να λέγεται για την ανάπαυση των νεκρών)

❖ να ξαγορευτώ (ξαγορεύομαι): να εξομολογηθώ ❖

Μεγάλη Τετράδη: Μεγάλη Τετάρτη ❖ μώλεε: μου έλεγε

❖ δεν αγροικούσα (αγροικώ): δεν το άκουγα

τον κύρη του και τη μανούλα του* και σαν μεγαλώσει και δώσει ο Θιος* και παντρευτεί, με την ευκή των γονιών της, άλλον να μην αγαπά απ' τον άνδρα της.

»Μώφερε* το παράδειγμα των παλαιών Ελλήνων... Οι παλιοί Έλληνες που προσκυνούσαν τα είδωλα... Κείνον τον καιρό ήταν μια που την έλεγαν Φλάνδρα ή Φλανδρώ. Φλανδρώ θα πει Φιλανδρώ. Φιλανδρώ θα πει μια που αγαπά τον άνδρα της, Φλανδρώ την είπαν, Φλανδρώ βγήκε. Αγάπησε ολόψυχα τον άνδρα της, όσο που έχασε τ' αγαθά του κόσμου και έγινε πέτρα γι' αυτό. Τον καιρό εκείνο ήταν ένας караβοκύρης, όμορφο παλικάρι, κι αγάπησε το Φλανδρώ και την εγύρεψε και της έδωσε αρραβώνα. Σαν της έδωσε αρραβώνα, εσκάρωσε καινούργιο καράβι* και σαν εσκάρωσε το καράβι, έγινε κι ο γάμος και σαν έγινε ο γάμος, έριξε το καράβι στο γιαλό κι εμπάρκάρισε κι επήγε να ταξιδέψει.

» Τότε το Φλανδρώ ήλθε ν' αγναντέψει, σαν καλή ώρα, σ' αυτόν τον έρμο το γιαλό. Ξεκολλούσε η ψυχή της που έφευγε ο άνδρας της· δεν μπορούσε να το βαστάξει, να στυλώσει την καρδιά της. Αγνάντεψε το καράβι που έφευγε, κι έκλαψε πικρά κι έπεσαν τα δάκρυά της στα κύματα· και τα κύματα επικράθηκαν κι εφαρμακώθηκαν και θύμωσαν κι αγρίεψαν κι εθέριεψαν... και στο δρόμο τους που ηύραν* το καράβι, έπνιξαν τον άνδρα της Φλανδρώς, κι έγινε αγυρισιά του*... Και το Φλανδρώ ήρθε και ξαναήρθε σ' αυτόν τον έρμο γιαλό κι εκοίταζε κι αγνάντευε... κι επερίμενε κι

τον κύρη του και τη μανούλα του (ο κύρης): τον πατέρα του και τη μητέρα του ❖ ο Θιος: ο Θεός ❖ μώφερε: μου έφερε ❖ εσκάρωσε το καράβι (σκαρώνω): ναυπήγησε το καράβι ❖ ηύραν: βρήκαν ❖ έγινε αγυρισιά του: δε γύρισε ποτέ πίσω

εκαρτερούσε κι απάντεχε*... Πέρασαν μήνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυο χρόνια, πέρασαν τρία... και το καράβι πουθενά δεν εφάνηκε... και το Φλανδρώ έκλαψε και καταράστηκε τη θάλασσα και τα μάτια της εστέγνωσαν και δεν είχε πλεια* δάκρυ να χύσει... και παρακάλεσε τους θεούς της που ήταν είδωλα, πέτρες, να της κάμουν τη χάρη να γίνει κι αυτή είδωλο, βράχος, πέτρα... και το ζήτημά της έγινε και την έκαμαν βράχο, ξέρα... με το σκήμα* τ' ανθρωπινό, που τρίβηκε* και φθάρηκε απ' τα κύματα ύστερ' από χιλιάδες χρόνια· και το ανθρωπινό σκήμα φαίνεται ακόμα και να ο βράχος εκεί, η πέτρα που θαλασσοδέρνεται και χτυπά και βογκά απάνω της το κύμα... κι η φωνή της, το βογκητό της γίνεται ένα από το βογκητό της θάλασσας... Να, η ξέρα εκεί. Αυτή 'ναι η Φλανδρώ.

»Υστερα με χρόνια πολλά, σαν ήρθε ο Χριστός ν' αγιάσει τα νερά, για να βαφτιστεί η πλάση, μια χριστιανή αρχόντισσα, η Χατζηγιάνναινα, που είχαν σκαρώσει τα παιδιά της δυο καράβια, έταξε στην Παναγία κι έχτισε αυτό το παρακκλήσι, για το καλό κατευόδιο των παιδιών της... Ας δώσ' η Παναγία και σήμερα να 'ναι καλό κατευόδιο στους άνδρες σας, στ' αδέρφια σας και στους γονιούς σας».

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Πώς αντέδρασε η Φλανδρώ όταν έχασε τον άντρα της και ποιες συνέπειες προκάλεσε η συμπεριφορά της αυτή;

απάντεχε (απαντέχω): περίμενε με αγωνία ❖ πλεια: πια ❖ το σκήμα: το σχήμα, η μορφή ❖ τρίβηκε (τρίβω): τρίφτηκε

2. Να συγκρίνετε την ηρωίδα με τη Χατζηγιάνναινα, τη «χριστιανή αρχόντισσα».
3. Ποια σημασία έχουν: α) ο αγιασμός του νερού από το Χριστό, β) το τάξιμο στην Παναγιά και γ) το χτίσιμο της εκκλησίτσας;
4. Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί αποκαλούμε Ειρηνικό ωκεανό την πιο επικίνδυνη θάλασσα του πλανήτη μας; Η ερμηνεία σας να στηριχτεί σε επιχειρήματα παρμένα από το κείμενο.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (Σκιάθος 1851 -1911)

Γιος ιερέα, άνθρωπος της θρησκείας, πρωτοποριακός πεζογράφος και παραγωγικός μεταφραστής που μετέφερε στη γλώσσα μας πολλά από τα αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Σπούδασε φιλολογία, αλλά δεν κατάφερε ποτέ να πάρει πτυχίο. Η ζωή του ήταν ιδιόρρυθμα μοναχική, ταπεινή, κοντά στους ξωμάχους και τους απλούς ανθρώπους του λαού, φτωχική και αφιερωμένη στην τέχνη του. Αρχικά, έγραψε ιστορικά μυθιστορήματα και στη συνέχεια επιδόθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία στη συγγραφή διηγημάτων, ηθογραφικού κυρίως περιεχομένου. Ιδιότυπη αλλά ιδιαίτερα γοητευτική είναι η γλώσσα του, κράμα καθαρεύουσας και δημοτικής. Έργα του: *Η μετανάστις*, *Οι έμποροι των εθνών*, *Η γυφτοπούλα*, *Χρήστος Μηλιόνης* και γύρω στα εκατόν ογδόντα εκλεκτά διηγήματα.

Γεγονότα από την ελληνική ιστορία

**Φώτη Κόντογλου,
Αθανάσιος Διάκος – Θεόδωρος Κολοκοτρώνης –
Γεώργιος Καραϊσκάκης – Ανδρέας Μιαούλης
(λεπτομέρεια τοιχογραφίας, Οι Έλληνες ζωγράφοι,
εκδ. Μέλισσα)**

***Ελευθεριά, για σένα ζω,
για σε μόνο παλεύω,
και αν εις τον κόσμο δε σε βρω,
αλλού θα σε γυρεύω.***

Λορέντζος Μαβίλης

**Νικολάου Ξυδιά, Ο γιος του καλλιτέχνη
(Το παιδί στη νεοελληνική τέχνη, εκδ. Adam)**

Νικόλαος Ξυδιάς (1826 ή 1828-1909)

**Ζωγράφος που φιλοτέχνησε
προσωπογραφίες, νεκρές φύσεις, πίνακες
ηθογραφικού περιεχομένου κ.ά.**

H1

[Συνάντηση με το Διγενή Ακρίτα]

Το μυθιστόρημα Νικηφόρος Φωκάς στο οποίο ανήκουν τα παρακάτω αποσπάσματα, αποτελεί το δεύτερο βιβλίο μιας τριλογίας. Τα άλλα δύο μέρη της είναι τα έργα Δοξανιώ και Η Μαρούλα της Λήμνου. Με επίκεντρο τη ζωή του σκληροτράχηλου και ανίκητου πολεμιστή του Βυζαντίου, του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά (963-969 μ.Χ.), η συγγραφέας ζωντανεύει μια ολόκληρη εποχή της βυζαντινής ιστορίας, γεμάτη μεγαλείο, ποίηση αλλά και αγριότητα. Μετά την καταστροφή των Σαρακηνών στην Ταρσό και την κατάληψη της Συρίας από το βυζαντινό στρατό, ο Θεοδόσιος, φίλος και συμπολεμιστής του Φωκά, επισκέπτεται στα μεθόρια, κοντά στον Ευφράτη, το Βασίλειο Πανθήριο, το θρυλικό Διγενή Ακρίτα, φέρνοντάς του δώρα από το Νικηφόρο Φωκά.

Ενας άλλος κόσμος ήταν εκεί. Οι άνθρωποι κι από τις δυο πλευρές ζούσαν μέρα νύχτα μέσα στο φόβο των επιθέσεων. Υπήρχαν στίφη* ληστρικά, οργανωμένα, που ζούσαν μόνο από τις αρπαγές, κι όλοι ήξεραν τα κατορθώματα του Βασιλείου και έφτιαχναν μύθους και τραγούδια και τον τραγουδούσαν αυτόν το γενναίο, που είχε, έλεγαν, υπερφυσικές ιδιότητες και σκότωνε δέκα λιοντάρια μαζί και πως έτρεμαν τα βουνά κι ανατρίχιαζε η γη όπου πατούσε.

Όπου ρωτούσαν για το Βασίλειο Πανθήριο, όλοι τους κοίταζαν σαν άλαλοι και σαν ν' απορούσαν που δεν ήξεραν...

(τα) στίφη (το στίφος): πυκνά πλήθη

Εκεί έμαθε ο Θεοδόσιος πως όλες τούτες τις «άκρες» της αυτοκρατορίας τις προστάτευε ο Βασίλειος με τους στρατιώτες του, τους καβαλαρίους, που τους έτρεμαν οι Σαρακηνοί κι όπου περνούσαν αφήναν ένα μαύρο σύννεφο τρόμου.

Όσο πιο πολύ ρωτούσε να μάθει ο Θεοδόσιος, τόσο λιγότερο ήξερε. Όλοι μιλούσαν για το Βασίλειο και κανείς δε γνώριζε πού μένει, κανείς δεν τον είχε δει ποτέ, σαν να ήταν ένα πρόσωπο του μύθου και της φαντασίας. Και τόσο όλα τούτα κέντρισαν την περιέργεια του, που βάλθηκε οπωσδήποτε να τον βρει.

Ύστερα από πολλές περιπλανήσεις, ο Θεοδόσιος έφτασε στην άκρη άκρη της αυτοκρατορίας, πάνω από τις όχθες του Ευφράτη, που τα κρυστάλλινα νερά του έρχονταν κατευθείαν από τον παράδεισο, όπως το ήθελε ο λαός.

Εκεί, του είπαν, θα βρει το Βασίλειο.

Ήταν ένα κάστρο χτισμένο πάνω σε βράχο γρανίτινο, πανύψηλο κάστρο, και εκεί έμενε.

Φούσκωσαν τα στήθια του κι η καρδιά του πήγε να σπάσει την ώρα που χτύπησε την πόρτα.

- Θέλω να δω το Βασίλειο, αυτόν που τραγουδά ο λαός, το φύλακα των άκρων της αυτοκρατορίας..., είπε και έδειξε τα δώρα του Νικηφόρου.

Ο δούλος τον έμπασε μέσα κι ο Θεοδόσιος σάστισε. Όλο το σπίτι ήταν ντυμένο με δέρματα αγριμιών και παντού κρέμονταν δόντια και νύχια και καύκαλα*, και μια πανέμορφη γυναίκα ήρθε και του μίλησε γλυκά και είπε πως ήταν η γυναίκα του, η Ευδοκία.

καύκαλα (το καύκαλο): κρανία, κόκαλα κρανίου

Φορούσε ασημοσκάλιστο περιδέрайο* στο μέτωπο με ρουμπίνια και διαμάντια απάνω, και φόρεμα ολομέταξο στολισμένο με μαργαριτάρια, και τα μάτια της ήταν πράσινα σμαράγδινα και η φωνή της μελωδική σαν ήχος άρπας σε νύχτα φεγγαριού.
- Τώρα θα 'ρθει ο Βασίλειος, είπε, κι η καρδιά του Θεοδόσιου σπартάρησε ξετρελαμένη.

Ζαλίστηκε το παλικάρι σαν τον αντίκρισε κι ανοιγόκλεισε τα βλέφαρα να δει μην ονειρεύεται.

Ήταν πανύψηλος και λυγερός και τα μάτια του δεν μπορούσε να τα δει ο Θεοδόσιος, γιατί η λάμψη τον θάμπωνε.

Σπύρου Βασιλείου, Ο Διγενής
(Οι Έλληνες ζωγράφοι, Εκδ. Μέλισσα)

(το) περιδέрайο: το κολιέ

Και καθώς τον κοίταζε, του φάνηκε πως του ξέφευγε και δεν μπορούσε να τον συγκεντρώσει, τα χέρια του και τα πόδια του και τα μαλλιά του μάκραναν τόσο πολύ, που χάνονταν μέσα στο βλέμμα του, ή έτσι του φαινόταν, και δεν ήξερε ο άμοιρος αν εκείνη την ώρα έβλεπε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή ένα πλάσμα που το έπλασε η φαντασία των ανθρώπων κι η ανάγκη τους να υπάρχει φύλακας άγγελος του φόβου.

- Σου έφερα τα δώρα του Νικηφόρου, είπε ο Θεοδόσιος, επιστρατεύοντας όλες τις δυνάμεις του, κι ο Βασίλειος σαν να χαμογέλασε.

- Κοίταξε τι είναι, Ευδοκία, είπε, κι εκείνη άνοιξε την ασημένια θήκη κι έβγαλε από μέσα το σπαθί κι ύστερα άνοιξε και το μικρό χρυσόδετο κουτί κι έβγαλε τον πολύτιμο θυρεό*.

- Αν δεν υπάρχει, πώς μπορώ ν' ακούω τη φωνή του..., συλλογίστηκε ο Θεοδόσιος και πήρε κουράγιο να πει:

- Ο λαός σου γράφει ποιήματα και σου τραγουδά...

Γέλασε ο Βασίλειος και σαν να τον ευχαρίστησε ο λόγος.

- Κι όμως κανείς δε με γνωρίζει, είπε.

- Γνωρίζουν τα κατορθώματα σου..., απάντησε ο Θεοδόσιος.

Ο Βασίλειος έγινε σαν απόμακρος ξαφνικά, κι ο Θεοδόσιος τον κοίταζε ακόμα ζαλισμένος. Του φαινόταν πως δεν είχε περίγραμμα, πως μεγάλωνε και μικραίνει, σάμπως να ήταν η σάρκα του από το υλικό της φαντασίας, και τα ρούχα που φορούσε ήταν σαν να τα πήρε από κάποιον πανέμορφο μύθο και παράλλαζαν κάθε

το θυρεό (ο θυρεός): έμβλημα (συμβολική παράσταση) με σχήμα ασπίδας

τόσο, τότε γίνονταν από μαύρο φολιδωτό* του θανάτου και τότε από λευκό της ποίησης, και τα μαλλιά του ήταν πυρρόξανθα* και σγουρά ή έτσι του φαίνονταν του Θεοδόσιου και χάνονταν σ' ένα σύννεφο από σκόνη χρυσή και σπίθες σαν αυτές που αφήνουν τα πέταλα των αλόγων τη νύχτα.

Επιστράτευσε και πάλι τις δυνάμεις του ο Θεοδόσιος να ρωτήσει επιτέλους αυτό που τον έκαιγε:

- Είναι αλήθεια πως πάλεψες με το Χάρο σ' ένα μαρμαρένιο τόπο και τον νίκησες;

Γέλασε ο Βασίλειος και το πρόσωπο του ήταν πανέμορφο τώρα, σαν να είχε κάτι από την αθωότητα του παιδιού.

- Έτσι σου τραγουδά ο λαός..., είπε πάλι ο Θεοδόσιος, μου έδειξαν ακόμα και τον τόπο...

Ο Βασίλειος στάθηκε αμίλητος λίγες στιγμές.

Ύστερα, πήρε στο χέρι του το ασημένιο ξίφος και το θυρέο και, κοιτάζοντάς τα, είπε:

- Πάλεψα με το Χάρο και τον νίκησα..., μα η νίκη μου πήγε χαμένη... Είμαι τριάντα χρονών και σε τρία χρόνια θα 'ρθει να με πάρει...

Ανατρίχιασε ο Θεοδόσιος. Πώς μπορούσε να το ξέρει αυτό; Και ποια σχέση είχαν τα χρόνια του με το Χριστό;

Η Ευδοκία πήγε κοντά του και κράτησε το κεφάλι του στον κόρφο* της. Θα πέθαινε κι εκείνη μαζί του, την ίδια μέρα, είπε.

Ο Θεοδόσιος δεν κατάλαβε, μα κι ούτε ρώτησε.

φολιδωτό (φολιδωτός): καλυμμένο με μικρές μεταλλικές πλάκες ❖ πυρρόξανθα (πυρρόξανθος): κοκκινόξανθα ❖ στον κόρφο της (ο κόρφος): στην αγκαλιά της

Είδε το Βασίλειο να παίρνει ένα περιλαίμιο* που ήταν από τομάρι δουλεμένο και είχε περασμένα τρία νύχια λιονταριού.

- Πάρε αυτό να με θυμάσαι, του είπε, κι ο Θεοδόσιος αναπήδησε από τη χαρά του. Φεύγοντας, τόλμησε να ρωτήσει:

- Βγαίνει κάθε νύχτα στο μαρμαρένιο τόπο ο Χάρος;
Ο Βασίλειος χαμογέλασε.

- Πήγαινε εκεί να το δεις μόνος σου...

Την ίδια κιόλας νύχτα ο Θεοδόσιος βρισκόταν στο μαρμαρένιο τόπο. Ήταν μια απέραντη κυκλική περιοχή, σαν πελώριο αλώνι* που έβγαινε μέσα από άλλο αλώνι, κι ήταν από κατάλευκο μάρμαρο, λες και η φύση η ίδια το τεχνούργησε τόσο τέλεια.

Έμεινε εκεί, μονάχος, όλη τη νύχτα. Περίμενε το Χάρο να παλέψει μαζί του· ήταν αποφασισμένος.

Έσφιξε τη σπάθα του και περίμενε. Ήταν ο γενναίος τούτη τη νύχτα και θα το απόδειχνε. Και σε κάθε σούρσιμο του ανέμου ή κρώξιμο αγριμιού πεταγόταν απάνω και ύψωνε τη σπάθα του έτοιμος, χωρίς ούτε στιγμή να δειλιάσει. Αν ερχόταν, θα πάλευε, θα χτυπιόταν μαζί του.

(το) περιλαίμιο: κολάρο, λουρίδα που έμπαινε γύρω από το λαιμό ❖ (το) αλώνι: κυκλικός χώρος, συνήθως λιθόστρωτος, που πάνω του γινόταν το αλώνισμα του σταριού

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Πώς φανταζόταν ο λαός το Διγενή; Γιατί του έπλαθε μύθους και τραγούδια;
2. Ποια ήταν τα στοιχεία που προκάλεσαν μεγαλύτερη εντύπωση στο Θεοδόσιο από τη συνάντησή του με το Διγενή; Είχαν σχέση με όσα φανταζόταν ο λαός γι' αυτόν τον ήρωα;
3. Έχουν γραφτεί δημοτικά τραγούδια (ακριτικά), αλλά και σύγχρονα ποιήματα, με θέμα το Διγενή Ακρίτα και τα κατορθώματά του. Συγκεντρώστε πληροφορίες και διαβάστε τις στην τάξη.
4. Να χωρίσετε το κείμενο σε θεματικές ενότητες και να δώσετε έναν τίτλο στην καθεμιά απ' αυτές.

Μαρία Λαμπαδαρίδου – Πόθου
(Μύρινα Λήμνου 1933)

Πτυχιούχος της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Επιστημών και του Θεατρικού Τμήματος του Πανεπιστημίου της Σορβόνης. Το λογοτεχνικό έργο της, για παιδιά και μεγάλους, περιλαμβάνει ποίηση, μυθιστορήματα, διηγήματα, δοκίμια και θεατρικά έργα. Τα θέματα που την απασχολούν είναι η ελληνική ιστορία και οι ανθρώπινες σχέσεις. Μερικά από τα έργα της: *Ο Ορφέας στο μαγεμένο δάσος*, *Γράμμα στο γιο μου κι ένα άστρο*, *Σπίτι μου της Μικρασίας* (για παιδιά και έφηβους). *Ο χορός της Ηλέκτρας*, *Πήραν την Πόλη πήραν την...* (για μεγάλους).

H2

[Ο Μυστράς]

Ήταν μια εξαίσια ανοιξιάτικη μέρα, όταν επισκέφθηκα το Μυστρά. Η πεδιάδα της Σπάρτης ήταν τόσο γελαστή, που η αυστηρή ανάμνηση των αρχαίων Σπαρτιατών σε παραξένευε σαν κάτι το απίθανο και το παράταιρο. Ο αέρας ήταν αρωματισμένος, η πρασινάδα είχε μια ασύγκριτη δροσιά κι ο Ευρώτας, μέσα στ' άσπρα χαλίκια της κοίτης του, δεν ήταν παρά ένα μικρό και φλύαρο ειδυλλιακό ποτάμι. Τα πλατάνια ριγούσαν* στο χάδι της αύρας, οι μεγάλες ροδοδάφνες των οχθών του Ευρώτα γέμιζαν ρόδινα σαλπίσματα την ησυχία και, πάνω στη χλόη, τ' αναρίθμητα αγριολούλουδα κεντούσαν συνθέσεις μαγευτικές. Η φύση ήταν στη γλυκιά της εκείνη ώρα που τραγουδάει ο ποιητής*.

Το ανοιξιάτικο αυτό ξανάνιωμα δημιουργούσε μια τέτοια ατμόσφαιρα, που ο ψηλός λόφος του Μυστρά, με τα πολεμικά του τείχη, με τα σπίτια του που ανηφόριζαν προς το Δεσποτικό, με τις εκκλησίες του και τους περήφανους πύργους του, λουσμένος φως διάφανο κι ευτυχισμένο, εμφανιζόταν σα μια ζωηρή εικόνα εικονογραφημένου βιβλίου παιδικών παραμυθιών. Νόμιζες πως η νεκρή πολιτεία ξαναζούσε σ' ένα υπερπραγματικό επίπεδο τη σταματημένη από τόσον καιρό ζωή της - όπως η κοιμισμένη πριγκιποπούλα του δάσους, που την ξύπνησε το μαγικό νερό. Και θ' απορούσε κανείς με

ριγούσαν (ριγώ): ανατρίχιαζαν ❖ που τραγουδάει ο ποιητής: εννοεί το Διον. Σολωμό και το στίχο του «κι η φύσις ηύρε την καλή και τη γλυκιά της ώρα» από τους *Ελεύθερους πολιορκημένους*

όποιοι, εκείνη τη στιγμή, θα 'δειχνε έκπληξη, βλέποντας σκοπούς στις βίγλες* των πύργων κι ακούοντας πολεμικά κέρατα* ν' αναγγέλλουν την έξοδο, από τη φρουριακή πύλη του ανακτόρου, Βυζαντινών Δεσποτών*...

Η θέα της με γέμιζε με την έκσταση εκείνη του μικρού παιδιού τη στιγμή που του διηγούνται ένα παραμύθι. Όλα μου ήταν πηγή χαράς και μοτίβα για την έξαρση της φαντασίας μου.

Η περιπλάνηση μας μέσα στους πετρώδεις κι ανηφορικούς δρομάκους του Μυστρά συνέχισε το παραμύθι, αντί να διαλύσει τη μαγεία του. Γιατί όλα ήταν σιγή, φως και λουλούδια που έπνιγαν τα πάντα. Γέμιζαν τις μεγάλες τρύπες των χαλασμάτων, στόλιζαν τις αυλές, σκαρφάλωναν στις επάλξεις των τειχών και συνωστίζονταν στο πέραςμα μας σαν ένας χαρωπός μικροσκοπικός λαός. Τα μάτια μας άφηναν τα λουλούδια για να προσέξουν άλλα λουλούδια, μαρμάρινα αυτά, σκαλισμένα σε μια πόρτα, σ' ένα μπαλκόνι, σ' ένα παράθυρο βυζαντινού σπιτιού.

Πηγαίναμε όπου μας πήγαιναν τα μονοπάτια, σταματώντας στις εκκλησίες που αποτελούν τ' αξιοθέατα του Μυστρά. Είναι πολλές και τόσο τρυφερά ωραίες, που θα 'θελε κανείς να τις χαϊδέψει. Όλες έχουν το εξωτερικό τους άθικτο. Σκορπισμένες εδώ κι εκεί, βάζουν, στην ομοιοχρωμία των ερειπίων, μερικές νότες πρόσχαρες και γλυκιές, με τα κόκκινα κεραμίδια των τρούλων τους, που έχουν πάρει με τον καιρό το χρώμα από μαραμένα τριαντάφυλλα. Καμιά δε μοιάζει με την άλλη,

βίγλες (η βίγλα): παρατηρητήρια ❖ κέρατα (το κέρας): σάλπιγγα από κέρατο ζώου ή και από μέταλλο ❖

Βυζαντινοί Δεσπότες ήταν οι ανεξάρτητοι ηγεμόνες του Μυστρά

**Μυστράς,
Η Παντάνασσα**

όλες τους όμως έχουν τόσο λεπτές και αρμονικές διαστάσεις, που απορεί κανείς πώς οι Βυζαντινοί, που απεικονίζουν στις τοιχογραφίες τους τους Θεούς και τους αγίους τόσο στυγνούς* και βλοσυρούς*, τους έχτισαν ναούς έτσι γλυκούς και χαριτωμένους. Μικρές όλες τους, με τρούλους ανάλαφρους, με λεπτούς μαρμάρινους κίονες στις ασίδες των παραθύρων, με προσόψεις εξαίσια διακοσμημένες, φέρνουν στο νου τις μεσαιωνικές εκείνες ανάγλυφες κασετίνες, τις επίχρυσες και σμαλτωμένες, όπου οι αρχόντισσες φύλαγαν τα κοσμήματά τους. Το εσωτερικό των περισσότερων είναι κατεστραμμένο, οι θαυμάσιες τοιχογραφίες έχουν μισοσβησθεί, χόρτα έχουν φυτρώσει εκεί όπου άλλοτε ήταν μαρμάρινο δάπεδο με ψηφιδωτά, κι ο τρούλος είναι συχνά τρύπιος στην κορφή του. Το γαλάζιο όμως του ουρανού, που φαίνεται από το άνοιγμα, είναι τόσο φωτεινό κι έχει τόση ευαγγελικότητα*, που οι έρημες εκκλησίες διατηρούν – κι έτσι χαλασμένες, κι έτσι αλειτούργητες – όλη τους την παλιά θρησκευτική ατμόσφαιρα.

στυγνούς (στυγνός): αντιπαθητικούς, μονοκόμματους
❖ βλοσυρούς (βλοσυρός): αγριωπούς ❖
(η) ευαγγελικότητα: αισιοδοξία

Από τις εκκλησίες του Μυστρά δυο εξακολουθούν ίσαμε σήμερα να χρησιμοποιούνται για τη λατρεία: η Μητρόπολη κι η Παντάνασσα, που τις φρουρούν ψηλά κι ακίνητα κυπαρίσσια. Αλλά κι αυτές έχουν κάτι το σταματημένο στην παλιά εποχή.

Η περιπλάνησή μας στο λόφο μας έφερε στο Δεσποτικό, το ανάκτορο απ' όπου οι Δεσπότες του Μυστρά, παιδιά ή αδελφοί αυτοκρατόρων του Βυζαντίου, εξορμούσαν για την ανακατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Φράγκους κύρηδες*.

Απ' όλα τα ερείπια του Μυστρά το παλάτι αυτό είναι το πιο ερειπωμένο. Δεν έχουν απομείνει παρά οι ογκόλιθοι των τειχών του και η κεντρική του αυλή, που οι καμάρες της υποστηρίζονταν από λεπτοσκαλισμένες κολόνες κι ήταν διακοσμημένες με τοιχογραφίες.

Άλλοτε το παλάτι αυτό θα 'ταν λαμπρότατο αν κρίνει κανείς από τον όγκο των ερειπίων του κι από τα συντρίμματα των μαρμάρων που το στόλιζαν. Σήμερα όμως είναι ένα τέτοιο ρημάδι, που δεν μπορούμε ούτε καν να φανταστούμε πώς ήταν όταν το κατοικούσαν οι περήφανοι Κατακουζηνοί και Παλαιολόγοι, που είχαν μεταφέρει στο Μυστρά τις πολυτέλειες και την εθιμοτυπία* της βυζαντινής αυλής, τις δέσποινές τους με τις βαρύτιμες μεταξωτές εσθήτες* και τα πλούσια φανταχτερά κοσμήματα, τους αυλικούς τους και τους σωματοφύλακες τους. Κι έτσι, η παραμυθένια μας περιπλάνηση μέσα στα τείχη του Μυστρά θα τελείωνε με μια απογοήτευση, αν, από το ύψος του ερειπωμένου

κύρηδες (ο κύρης): ηγεμόνες ❖ εθιμοτυπία ήταν οι κανόνες συμπεριφοράς της βυζαντινής αυλής ❖ εσθήτες (η εσθήτα): γυναικείο φόρεμα

Δεσποτικού, σαν από αέτεια σκοπιά*, το μάτι δεν αγκάλιαζε μιαν ονειρώδη θέα. Κάτω απλωνόταν, κατηφορικά, όλος ο μεσαιωνικός Μυστράς, με τα τείχη του, τις επάλξεις του, τους ψηλούς πολεμικούς πύργους του. Η απόσταση έδινε στην ακινησία και τη σιγή του θανάτου του μιαν απατηλή έκφραση ζωής γεμάτης συγκέντρωση κι αναμονή: έλεγες πως κατόπτευε* την απέραντη κάτω πεδιάδα που σπινθηροβολούσε με τα νερά της και τη λάμψη της νέας της πρασινάδας, σα να περίμενε να δει να παρουσιασθεί από τα βάθη της κάποια λαμπρή θεωρία σιδερόφραχτων καβαλάρηδων, με παντιέρες* κι αστραφτερά κοντάρια, για να χτυπήσει γιορταστικά τις καμπάνες του, αν ήταν φίλοι, ή για να καλέσει σε συναγερμό τη φρουρά του, αν οι καβαλάρηδες ήταν ιππότες της Φραγκιάς ή μισθοφόροι της Βενετίας...

Αλλά τίποτα. Για το Μυστρά όλα είχαν περάσει από πολλούς αιώνες πριν κι από την κατάφωτη πεδιάδα δεν ανέβαιναν ως την επίσημη σιγή του παρά ειρηνικά βελάσματα προβάτων...

αέτεια σκοπιά: η ψηλή τοποθεσία απ' όπου οι αετοί παρατηρούν τι γίνεται στα χαμηλότερα μέρη ❖
κατόπτευε (κατοπτεύω): παρατηρούσε από ψηλά ❖
παντιέρες (η παντιέρα): οι σημαίες

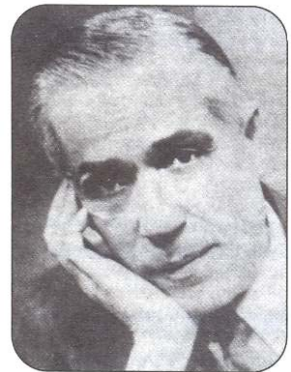
Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποια συναισθήματα προκαλεί στο συγγραφέα η περιδιάβαση στη βυζαντινή πολιτεία του Μυστρά;
2. Να προσέξετε την περιγραφή των εκκλησιών του Μυστρά. Ποια χαρακτηριστικά τους δίνει ο συγγραφέας; Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τα επίθετα και τις παρομοιώσεις των περιγραφών.
3. Διαλέξτε παραγράφους του κειμένου, δημιουργήστε ένα δικό σας κείμενο και δώστε τον κατάλληλο τίτλο.
4. Να συγκεντρώσετε πληροφορίες και να συζητήσετε στην τάξη για την ιστορία του Μυστρά.

Κώστας Ουράνης

(Κωνσταντινούπολη 1890 - Αθήνα 1953)

Δημοσιογράφος, πεζογράφος και ποιητής. Το πραγματικό όνομα του ήταν Κώστας Νιάρχος. Ως ανταποκριτής εφημερίδων γύρισε ολόκληρο τον κόσμο. Τις εντυπώσεις του από τις επισκέψεις αυτές τις κατέγραψε στα ταξιδιωτικά κείμενα του. Στην ποίησή του κυριαρχεί η νοσταλγία, η μελαγχολία και η έντονη διάθεση για φυγή. Ποιητικά έργα του: *Spleen*, *Νοσταλγίες*, *Αποδημίες* κ.ά. Ταξιδιωτικά κείμενα: *Ιταλία*, *Ισπανία* κ.ά.

H3

Της Λένως του Μπότσαρη

Τα ιστορικά δημοτικά τραγούδια αναφέρονται σε συγκεκριμένα ηρωικά πρόσωπα – πρότυπα, που με τις πράξεις τους συγκίνησαν και ενέπνευσαν το λαό. Βρισκόμαστε στα 1804. Η Λένω, η κόρη του Κίτσου Μπότσαρη, δεκαπέντε μόλις ετών, αποκλεισμένη από τους στρατιώτες του Αλή πασά σ' ένα μοναστήρι των Αγράφων, πολεμά γενναία έναντιον των Τούρκων μαζί με τους συμπατριώτες της τους Σουλιώτες. Ο αδελφός της σκοτώνεται. Συνεχίζει τον πόλεμο στο πλευρό του θείου της σε άλλο πεδίο του αγώνα, κοντά στον Αχελώο ποταμό. Περικυκλώνεται όμως από τους εχθρούς και, για να μην πέσει στα χέρια τους, ρίχνεται στο ποτάμι και πνίγεται.

Όλες οι καπετάνισσες από το Κακοσούλι
όλες την Άρτα πέρασαν, τα Γιάννινα* τις πάνε,
σκλαβώθηκαν οι αρφανές*, σκλαβώθηκαν οι μαύρες*,
κι η Λένω δεν επέρασε, δεν την επήραν σκλάβα.
Μόν* πήρε δίπλα τα βουνά*, δίπλα τα κορφοβούνια,
σέρνει τουφέκι σισανέ* κι εγγλέζικα κουμπούρια,
έχει και στη μεσούλα της σπαθί μαλαματένιο.
Πέντε Τούρκοι την κυνηγούν, πέντε τζοχανταραίοι*.
«Τούρκοι, για μην παιδεύεστε, μην έρχεστε σιμά μου*,
σέρνω φουσέκια στην ποδιά και βόλια
στις μπαλάσκες*.

Κόρη, για ρίξε τ' άρματα, γλίτωσε τη ζωή σου.
Τι λέτε, μωρ' παλιότουρκοι και σεις παλιοζαγάρια*;
Εγώ είμαι η Λένω Μπότσαρη, η αδερφή του Γιάννη,
και ζωντανή δεν πιάνουμαι εις των Τουρκών τα χέρια».

τα Γιάννινα: στα Γιάννινα ❖ οι αρφανές (αρφανός): οι ορφανές ❖ οι μαύρες (η μαύρη): οι δύστυχες ❖ μόν: αλλά, αντίθετα ❖ πήρε δίπλα τα βουνά: ανέβηκε στα βουνά (για όσους καταδιώκονται) ❖ τουφέκι σισανέ (ο σισανές): είδος τουφεκιού με εξάγωνη κάννη ❖ (οι) τζοχανταραίοι: οι επίλεκτοι σωματοφύλακες ❖ σιμά μου: κοντά μου ❖ στις μπαλάσκες (η μπαλάσκα): στις θήκες για τα πυρομαχικά ❖ παλιοζαγάρια (το παλιοζαγάρι): παλιόσκυλα

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποιο είναι το νόημα των δύο τελευταίων στίχων;
2. Πώς περιγράφεται η σκλαβιά στο τραγούδι;
3. Ο Ανδρέας Κάλβος έγραψε ότι η ελευθερία «θέλει αρετή και τόλμη». Διαθέτει η Λένω τις ιδιότητες αυτές; Πού φαίνεται η τόλμη και πού η αρετή της;
4. Συζητήστε για τη συμμετοχή και την προσφορά των γυναικών στους αγώνες για την εθνική μας ανεξαρτησία.

H4

Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι

«Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι» είναι ένα από τα σημαντικότερα ποιητικά έργα του Διον. Σολωμού. Αποτελείται από τρία σχεδιάσματα, δηλαδή προσχέδια, στα οποία ο ποιητής κατέγραψε τις σκέψεις του, χωρίς ωστόσο να δώσει μια τελειωτική και ολοκληρωμένη σύνθεση. Στο Β΄ σχεδιάσμα, μέρος του οποίου αποτελεί το κείμενό μας, περιγράφεται η τραγική θέση των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι, την ώρα που το φυσικό περιβάλλον βρίσκεται στην καλύτερη ώρα του. Είναι άνοιξη, η ομορφιά κυριαρχεί παντού, ο τόπος σφύζει από ζωή. Ο πόνος κάτω από τέτοιες συνθήκες είναι αβάσταχτος. Δεν είναι μόνο οι Τούρκοι που αντιμάχονται τους σκελετωμένους ήρωες και αυτή ακόμη η φύση, με την ονειρεμένη ομορφιά της, τους κάνει να αμφιταλαντεύονται: να μείνουν και να πέσουν, εκτελώντας το χρέος τους, ή να προσπαθήσουν να φύγουν, για να χαρούν τη γλύκα της ζωής;

**Ο Απρίλης με τον Έρωτα χορεύουν και γελούνε,
κι όσ' άνθια βγαίνουν και καρποί τόσ' άρματα
σε κλειούνε***

**Λευκό βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
και μες στη θάλασσα βαθιά ξαναπετιέται πάλι,
π' ολονυχτίς εσύσμιξε με τ' ουρανού τα κάλλη.
Και μες στης λίμνης τα νερά, όπ' έφθασε μ' ασπούδα*,
έπαιξε με τον ίσκιο της γαλάζια πεταλούδα,
που ευώδιασε τον ύπνο της μέσα στον άγριο κρίνο·
το σκουληκάκι βρίσκεται σ' ώρα γλυκιά κι εκείνο.**

Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη·
η μαύρη πέτρα ολόχρυση και το ξερό χορτάρι.
Με χίλιες βρύσες χύνεται, με χίλιες γλώσσες κρένει*:
«Όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει».

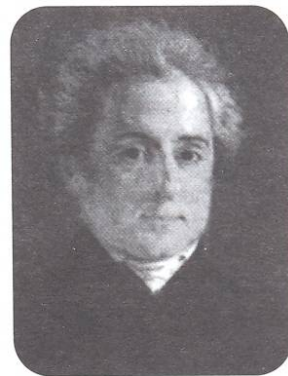

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Να σχολιάσετε τον τελευταίο στίχο.
2. Με ποιες λέξεις ή φράσεις αποδίδονται οι ιδιότητες του Απρίλη και με ποιες του Έρωτα;
3. Να συγκρίνετε το περιεχόμενο του αποσπάσματος με τη φράση «για δεσ καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει», που λέγεται ότι είπε ο Αθανάσιος Διάκος, λίγο πριν πεθάνει, άνοιξη κι αυτός.
4. Ποιο τραγικό δίλημμα βασανίζει τους πολιορκημένους; Γνωρίζοντας από την ιστορία την έξοδο και το μαρτυρικό τέλος τους, πώς κρίνετε την επιλογή τους;

σε κλειούνε: σε κλείνουν, σε αποκλείουν ❖
(η) ασπούδα: η βιασύνη, η γρηγοράδα ❖ κρένει
(κρένω): λέει, αποκρίνεται

Διονύσιος Σολωμός
(Ζάκυνθος 1798 – Κέρκυρα 1857)

Η σπουδαιότερη ποιητική μορφή του νεότερου ελληνισμού, αναμορφωτής της σύγχρονης ποίησής μας και της γλώσσας μας. Ήταν γιος αριστοκράτη πατέρα και μητέρας με λαϊκή καταγωγή. Σπούδασε στην Ιταλία νομικά. Επηρεάστηκε από την ιταλική λογοτεχνία, το δημοτικό τραγούδι και την κρητική λογοτεχνία. Ύμνησε με επικό ή λυρικό τρόπο την πατρίδα, τη γυναίκα και τον έρωτα, τη ζωή. Δημιούργησε Σχολή με πιστούς μαθητές που διέδωσαν τις ιδέες του. Έργα του: *Ύμνος εις την ελευθερίαν*, *Εις τον θάνατον του Λορδ Μπάιρον*, *Λάμπρος*, *ο Διάλογος*, *Η γυναίκα της Ζάκυνθος*, *Ο Κρητικός*, *Ο πόρφυρας*. Η διάσωση του έργου του Σολωμού οφείλεται στο μαθητή του Ιάκωβο Πολυλά, που το συγκέντρωσε με υποδειγματικό σεβασμό στα *Ευρισκόμενα* (1859), προτάσσοντας ως Εισαγωγή τα περίφημα «Προλεγόμενα» του.

**Ευγένιου Ντελακρουά,
Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου
(Μουσείο Καλών Τεχνών, Μπορντό, Γαλλία)**

Ευγένιος Ντελακρουά (1798-1863)

*Γάλλος ρομαντικός ζωγράφος.
Το έργο του περιλαμβάνει συνθέσεις
με ιστορικά και εξωτικά θέματα,
θρησκευτικούς πίνακες κ.ά.*

H5

Ο φιλόπατρις

Ω φιλτάτη* πατρίς,
Ω θαυμασία νήσος,
Ζάκυνθε συ μου έδωκας*
Την πνοήν και του Απόλλωνος
Τα χρυσά δώρα*!

Ποτέ δεν σε ελησμόνησα,
Ποτέ· – Και η τύχη μ' έρριψε
Μακρά από σε· με είδε
Το πέμπτον του αιώνος*
Εις ξένα έθνη.

Συ, όταν τα ουράνια
Ρόδα με το αμαυρότατον*
Πέπλον σκεπάζει η νύκτα,
Συ είσαι των ονείρων μου
Η χαρά μόνη.

φιλτάτη (φίλτατος): πολυαγαπημένη ❖ μου έδωκας (αρχαιόμορφος τύπος του άοριστου): μου έδωσες ❖ του Απόλλωνος τα χρυσά δώρα: εννοεί την ποιητική έμπνευση, τα ποιητικά χαρίσματα ❖ το πέμπτον του αιώνος: είκοσι χρόνια (το ένα πέμπτο του 19ου αιώνα) ❖ το αμαυρότατον (αμαυρότατος): κατάμαυρο, θεοσκότεινο

Μοσχοβολάει το κλίμα σου,
Ω φιλτάτη πατρίς μου,
Και πλουτίζει το πέλαγος
Από την μυρωδία
Των χρυσών κίτρων.

Η λαμπάς η αιώνιος
Σου βρέχει την ημέραν
Τους καρπούς, και τα δάκρυα
Γίνονται της νυκτός
Εις εσέ κρίνοι.

Είσαι ευτυχής και πλέον
Σε λέγω ευτυχεστέραν,
Ότι συ δεν εγνώρισας*
Ποτέ την σκληράν μάστιγα
Εχθρών, τυράννων.

Ας μη μου δώσει η μοίρα μου
Εις ξένην γην τον τάφον
Είναι γλυκός ο θάνατος
Μόνον όταν κοιμώμεθα
Εις την πατρίδα.

εγνώρισας: εγνώρισες (αρχαιομορφος τύπος, όπως το έδωκας)

**Τάκη Κατσουλίδη,
Πορτοκάλια**

Τάκης Κατσουλίδης (1933)

Ζωγράφος και χαράκτης. Η τέχνη του ξεχωρίζει για τη δύναμη των γραμμών και την ένταση των χρωμάτων της.

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Να συγκρίνετε την τελευταία στροφή του ποιήματος με το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς (1ος τόμος, σελ. 81) και να δείξετε με ποιο τρόπο αναφέρονται στο θάνατο ο Ανδρέας Κάλβος και με ποιον ο δημιουργός του τραγουδιού.
2. Τι είναι αυτό που δένει τόσο σφιχτά τον ποιητή με το νησί του;
3. Γράψτε ένα κείμενο για την ιδιαίτερη πατρίδα σας.

Ανδρέας Κάλβος (Ιωαννίδης)
(Ζάκυνθος 1792 - Αγγλία 1869)

Μεγάλος Έλληνας ποιητής που επηρεάστηκε από τις δημοκρατικές ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και τα φιλελεύθερα διδάγματα των Ιταλών. Δίδαξε στην Ιόνιο Ακαδημία. Οι ωδές του είναι λυρικές συνθέσεις που τις διαπερνά το πατριωτικό πάθος και η φιλελεύθερη πνοή. Έργα του: *Η Λύρα και τα Λυρικά*. Μετάφρασε και θρησκευτικά κείμενα, όπως τους *Ψαλμούς του Δαβίδ*.

H6

Ο ξένος

Ο ποιητής έχει επηρεαστεί από τις ραψωδίες ζ και η της Οδύσσειας του Ομήρου. Στη ζ ραψωδία ο Οδυσσεύς, αφού έχει βγει κολυμπώντας στη χώρα των Φαιάκων, παρουσιάζεται μπροστά στη Ναυσικά, την κόρη του βασιλιά Αλκίνοου. Εκείνη τον συμβουλεύει να δει τον πατέρα της. Στην η ραψωδία ο Αλκίνοος προσφέρει φιλοξενία στον Οδυσσέα. Κυριαρχεί η περιγραφή του παλατιού με τα χάλκινα και χρυσά γλυπτά, καθώς και το πανέμορφο περιβόλι.

- «Ξένε, ποιος είναι ο τόπος σου, και ποιο 'ναι
τ' όνομά σου;»
- «Κι αν είμαι ακόμα στ' όνειρο, ξένος εγώ δεν είμαι·
βλέπω γαλάζια ακρογιαλιά κ' ελιές λιγνούφασμένες,
βλέπω και κάστρο, στο γυαλί να πέφτει του πελάγου».
- «Μα σε ποιο κάβον άραξε το τρεχαντήρι που 'ρθες;»
- «Το πνίγει του νησιού το φως. Μα κάλλιο εσύ
προβόδα*·
δείξε μου πού 'ναι οι κήποι σας, πού 'ν' τα χρυσά
τα μήλα.
Και μη μου πεις για τις χαλκές του θείου* Αλκίνοου
σκύλες*·
μα κράτησε του περβολιού το φύλακα, για να 'μπω,
κι εκεί σου λέω πώς λέγομαι και πώς στον τόπο ήρθα.

προβόδα (προβοδώ): προχώρα, πήγαινε μπροστά ❖
θείου (ο θείος): θεϊκού ❖ χαλκές σκύλες: χάλκινα
γλυπτά σκυλιών. Η εικόνα μοιάζει με την περιγραφή
του Ομήρου, στην Οδύσσεια, τη σχετική με το παλάτι
του Αλκίνοου

Κι έπειτα δείξε μου, ω καλή, τις αγιασμένες στράτες,
που ο Σολωμός συνήθαγε ν' ακολουθάει, τα βράδια».

Γεράσιμου
Στέρη,
Ομηρικό
ακρογιάλι
(λεπτομέρεια)

Γεράσιμος Στέρης (1898-1987)

*Το πραγματικό του επίθετο ήταν Σταματελάτος,
Η λιτότητα και η σαφήνεια είναι τα κύρια
χαρακτηριστικά της ζωγραφικής γλώσσας του.*

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που δείχνουν ότι κατάλαβε ο ξένος ότι είναι σε γνώριμο, ελληνικό τοπίο;
2. Μια βασική ιδέα που υπάρχει στο έργο του Σικελιανού είναι η συνέχεια του Ελληνισμού από την αρχαία εποχή ως τη σύγχρονη. Με ποιο τρόπο αυτό το πετυχαίνει στο ποίημα;
3. Να δραματοποιήσετε το ποίημα.

Άγγελος Σικελιανός.
(Λευκάδα 1884 - Αθήνα 1951)

Από τους αξιολογότερους Έλληνες ποιητές του 20ού αιώνα. Η ποίησή του είναι γεμάτη λυρισμό, ποτισμένη από αγάπη για τον άνθρωπο και τους αγώνες του, Τα θέματά του είναι εμπνευσμένα από την αρχαία παράδοση, την ιστορία, το λαϊκό μας πολιτισμό και τη φύση. Το πρώτο του μεγάλο έργο ήταν ο *Αλαφροΐσκιωτος* (1909). Άλλα έργα του: «Δελφικός λόγος», «Πρόλογος στη ζωή», «Πάσχα των Ελλήνων», «Ο Δαίδαλος στην Κρήτη», «Ο Χριστός στη Ρώμη», «Ο θάνατος του Διγενή». Ο Σικελιανός ήταν μεγάλος οραματιστής. Πίστευε στην παγκόσμια συνένωση των λαών. Γι' αυτό, προσπαθώντας, με αφετηρία τους Δελφούς, να δημιουργήσει ένα διεθνές κέντρο, καθιέρωσε το 1927, με τη βοήθεια της γυναίκας του Εύας Πάλμερ, τις Δελφικές εορτές, με αθλητικούς αγώνες και παραστάσεις αρχαίων τραγωδιών. Όλα τα έργα του είναι συγκεντρωμένα σε τόμους με τους τίτλους: *Λυρικός βίος* (ποιητικά), *Θυμέλη* (τραγωδίες) και *Πεζός λόγος* (μελέτες και άρθρα).

H7

Ο μικρός μπουρλοτιέρης

Το απόσπασμα αυτό είναι παρμένο από το μυθιστόρημα Ο μικρός μπουρλοτιέρης, που μας μιλάει για το ναυτικό αγώνα, την περίοδο του μεγάλου ξεσηκωμού του 1821. Ο Λευτέρης, ένα δεκατετράχρονο αγόρι, παίρνει μέρος κι αυτός, σαν μπουρλοτιέρης, πλάι στους μεγάλους ναυάρχους Μιαούλη και Κανάρη. Στο κείμενο που ακολουθεί, ο καπετάν Μιαούλης έχει καλέσει το Λευτέρη για να του ανακοινώσει κάτι πολύ σημαντικό.

Σιάζεται* λίγο ο Λευτέρης και ξεκινάει. Με τα μάτια ρωτάει το Μιαούλη τι συμβαίνει, σαν φτάνει κοντά του.

- Γράμμα από τα γονικά σου, του λέει ο καπετάνιος.

Με λαχτάρα χουφτιάζει το παιδί το γράμμα, μα σύγκαιρα* νιώθει πως ο καπετάνιος άλλο ήθελε να του πει και τον φώναξε κοντά του.

- Θέλεις να ξαναδουλέψεις στα μπουρλότα; Τον ρωτάει απότομα.

Ο Λευτέρης δεν προλαβαίνει να δώσει απάντηση και ο καπετάνιος συνεχίζει:

- Μέχρι τα τώρα δεν είχαμε πολλά μπουρλότα, μόλο που το 'δαμε τι αξίζουν. Από δω και πέρα δεν πρόκειται να μας λείψουν, όμως δε γίνεται τίποτα, σαν δεν έχει ο μπουρλοτιέρης καρδιά...

Σταμάτησε ο Μιαούλης, είδε το κύμα που 'παιζε με το καράβι.

σιάζεται (σιάζομαι): συγυρίζεται, φτιάχνει τα ρούχα του

❖ σύγκαιρα: έγκαιρα, αμέσως, γρήγορα

- Ξέρεις πού έχουμε φτάσει, συνέχισε. Η Χίος καταστράφηκε από τους Τούρκους. Έκαψαν την πολιτεία και τα χωριά. Μωρά, γυναίκες και γερόντοι σφαχτήκανε σαν τα τραγιά· τα κορίτσια τα πήραν στα σκλαβοπάζαρα...

Ο Λευτέρης ανατριχιάζει ολόκληρος. Εδώ κι ένα μήνα νιώθει την ίδια ανατριχίλα, όταν ακούει να μιλάνε για τη Χίο.

Είχαν χαθεί και οι δυο στη μαύρη εικόνα. Γέρασε, θαρρείς, στο λεπτό ο καπετάνιος· τέτοιος πόνος ξεχύθηκε στο πρόσωπο του. Οι πλάτες του, στο βάρος της συμφοράς, κύρτωσαν. «Και μεις;», ήταν σαν να ρωτούσε τον εαυτό του.

- Και μεις; Ο στόλος μας αδυνάτισε. Βλέπεις, τρωγόμαστε μεταξύ μας... Πρέπει όμως να χτυπήσουμε την αρμάδα*.

- Πώς, αφού αδυνάτισε ο στόλος;

- Λέω να κάνουμε την αποκοτιά* με τα μπουρλότα. Μ' αυτά θ' αγωνιστούμε...

Σταμάτησε για λίγο ο Μιαούλης. Τώρα φαινόταν πως ζύγιαζε τα λόγια του.

- Είναι, ξέρεις, ένας λεβέντης, ένας ήρωας... Αυτός πέφτει στη φωτιά για τη λευτεριά μας.

- Ποιος; Τον ξέρω;

- Τώρα πρωτομπαίνει στον αγώνα, αλλά τι να σου πω... Είναι παλικάρι, άκου με μένα, λιοντάρι σωστό! Ένας άντρακλας, γεροδεμένος, βράχος... Αγαπάει, λένε, να διαβάζει ιστορίες του Μεγαλέξαντρου. Νοικοκύρης είναι, μα ο αγώνας για την Ελλάδα τον έκανε ν' αψηφήσει*

την αρμάδα (η αρμάδα): το στόλο ❖ την αποκοτιά (η αποκοτιά): το υπερβολικό θάρρος που φτάνει μέχρι την απερισκεψία ❖ ν' αψηφήσει (αψηφώ): να μην υπολογίσει

σπιτικό, παιδί, γυναίκα, και έγινε από τους πρώτους καπεταναίους που επαναστάτησαν.

Ο Λευτέρης δεν κρατιέται πια.

- Μα ποιος είναι, πώς τόνε λένε;

- Κωσταντή Κανάρη τον λένε, παιδί μου. Θυμήσου καλά τούτο τ' όνομα. Όλη η ρωμιοσύνη κάποτε θα πηγαίνει στεφάνια στη μνήμη του...

Ο Λευτέρης ανατρίχιασε.

- Άσε με, καπετάνιε, να πάω μαζί του! Ξαναδούλεψα στα μπουρλότα και τα ξέρω, παρακάλεσε.

- Μη βιάζεσαι, παιδί μου, συνέχισε μαλακωμένα ο κυρ Αντρέας. Σαν ξανοίγεσαι με το μπουρλότο, ποτέ δεν είσαι σίγουρος πως θα ξαναγυρίσεις πίσω... Αν δειλιάζεις, δεν είναι ντροπή να το πεις· χρειάζεσαι κι αλλού. Ψωμωμένοι* άντρες και δειλιάζουνε... Εσύ ακόμα μουστάκι δεν έβγαλες.

- Ξυρίστηκα κιόλας, καπετάνιε! Τον πληροφόρησε ο Λευτέρης.

- Κιόλας, μωρέ θεριό; Πού είναι τα γονικά σου να σε καμαρώσουν!...

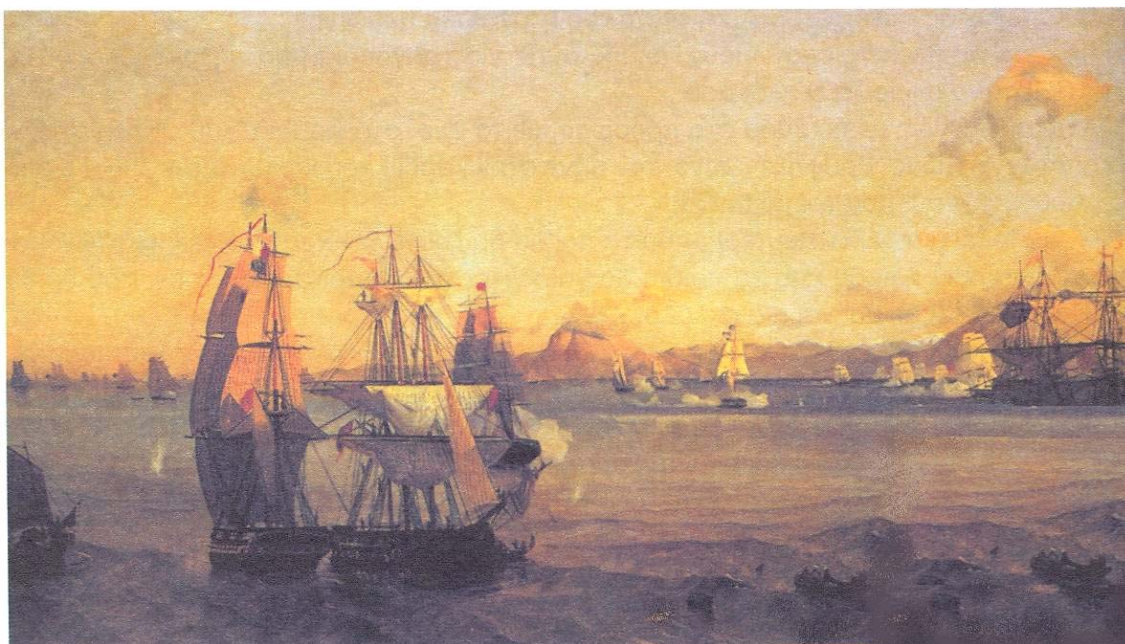
Σοβαρεύτηκε γρήγορα και συνέχισε:

- Ακόμα είσαι μικρός. Έπρεπε να μαθαίνεις ήσυχα τα γράμματα σου, να σκαρφαλώνεις στους βράχους, να ρίχνεις πετονιές... Να γελάς, μωρέ, έπρεπε...

Ο καπετάνιος συνέχισε, αλλά η φωνή του ήταν τώρα θυμωμένη:

- ...και συ βλέπεις σκοτωμούς, ακούς αντίς για τραγούδια μπάλες* να κελαηδάνε, μπαταριές* να σφυρίζουν πλάι σου...

ψωμωμένοι (ψωμώνομαι): εύσωμοι, γεροδεμένοι, ώριμοι ❖ μπάλες (η μπάλα): οι οβίδες (πέτρινες ή σιδερένιες) των κανονιών ❖ μπαταριές (η μπαταριά): ομοβροντίες, οι ταυτόχρονοι και αλληπάλληλοι πυροβολισμοί

**Ιωάννη Αλταμούρα, *Ναυμαχία του Ρίου – Αντιρρίου*
(συλλογή Κουτλίδη)**

Ιωάννης Αλταμούρας (1852 – 1878)

Ζωγράφος που ασχολήθηκε κυρίως με την απεικόνιση της θάλασσας και με την αναπαράσταση των ναυμαχιών της Ελληνικής Επανάστασης.

Αποκαμωμένος, με πικράδα στο πρόσωπο, με το φέσι στα φρύδια, κάθισε στο σκαμνί ο καπετάν Αντρέας. Ρούφηξε καπνό, τον πήγε στην καρδιά του και μετά τον έβγαλε από τα ρουθούνια του, που τρεμόπαιζαν.

- Θα 'ρθει μια μέρα, Λευτέρη, που τα παιδιά θα ζούνε ξένοιαστα. Εμείς σκοτωνόμαστε για να 'ρθει καιρός που τα παιδιά θα χαίρονται τις λαμπριάτικες μέρες, που δε θα σκιάζονται, γιατί δε θα 'ναι πια σκλάβοι...

Ο ναύαρχος είχε χαθεί στο όραμα του. Έβλεπε κιόλας τις μελλούμενες λεύτερες γενιές. Ο αγέρας του κουβαλούσε, θαρρείς, τις φωνές τους, τις πήγαινε μακριά, τις έκανε αντίλαλο...

Ο Λευτέρης είχε σκύψει και ακολουθούσε το όραμα του καπετάνιου.

Έμειναν αμίλητοι για λίγο και ύστερα ο Μιαούλης συνέχισε:

- Αυτός ο αγώνας θα τελειώσει κάποτε, παιδί μου. Μα ο άλλος θα 'ξακολουθάει πάντα...

- Ο αγώνας για το μέσα μας. Να, αυτό, τον εαυτό μας πρέπει να κερδίσουμε! Σε μια λεύτερη πατρίδα η σκλαβιά δεν έχει τόπο. Και ο Τούρκος είναι καλύτερη σκλαβιά μπροστά στη σκοτεινιασμένη ψυχή· και σκλαβιά που φαίνεται και πολεμιέται...

Είναι γεμάτη πίκρα η καρδιά του καπετάνιου από τις τελευταίες φαγωμάρες.

- Καπετάνιε...

Ο Μιαούλης σήκωσε τα μάτια και κοίταξε το παιδί.

- Κάποτες έκανα όρκο στο νεκρό πατριάρχη*, άρχισε ο Λευτέρης. Είπα πως ό,τι μου ζητήσει ο αγώνας θα το δώσω. Και τώρα κάνω όρκο, αν μ' αξιώσει ο Θεός και δω τη λευτεριά στην πατρίδα, να δώσω πάλι τον εαυτό μου για τούτο τον αγώνα που μου λες, καπετάνιε. Για να γίνουν χαρούμενα τα λευτερωμένα τα παιδιά μας κι απ' αυτό το κακό...

Καθώς τα 'λεγε αυτά, έσφιγγε τις γροθιές του ο μικρός. Η φωνή του έβγαινε καυτή, σχεδόν πύρινη, και η ματιά του φεγγοβόλούσε.

Ο Μιαούλης έστριψε βιαστικά το μουστάκι του, φύσηξε με δύναμη τη μύτη του και αγωνίστηκε να κρύψει κάποιο λυγμό.

νεκρό πατριάρχη: Ο Λευτέρης εννοεί το Γρηγόριο Ε', τον οποίο οι Τούρκοι απαγχόνισαν το Πάσχα του 1821, για να φοβίσουν τους Έλληνες και να μην ακολουθήσουν την επανάσταση που άρχισε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες.

Πουλιά φάνηκαν να έρχονται από μακριά.

- Τα χελιδόνια! Ήρθαν τα πρώτα χελιδόνια!

Ο ναύαρχος ένιωσε ζέστη να πλημμυρίζει την καρδιά του, ενώ ο Λευτέρης, χαμένος σ' έκσταση*, κοίταζε το μήνυμα της ελπίδας που ερχόταν στην πατρίδα από τον ουρανό...

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποιο ήταν το όραμα του Μιαούλη; Συζητήστε το στην τάξη.
2. Κατά τη διάρκεια του Αγώνα του '21 αρκετές φορές οι Έλληνες δεν ήταν μονοιασμένοι μεταξύ τους. Στη διχόνοια αναφέρεται κι ο Μιαούλης. Ποια είναι η γνώμη σας; Αναφέρατε παραδείγματα ομόνοιας από την ιστορία του τόπου μας.
3. Βρείτε από τον *Ύμνο εις την ελευθερίαν* του Διον. Σολωμού τις σχετικές στροφές που ο ποιητής μιλάει για τη διχόνοια. Διαβάστε και το απόσπασμα από τα *Απομνημονεύματα* του Μακρυγιάννη (σελ. 96, κείμενο «Είμαστε εις το “εμείς”») και κάντε τις απαραίτητες συγκρίσεις.
4. Τι εννοεί ο Μιαούλης, λέγοντας «Ο αγώνας για το μέσα μας». Διατυπώστε με λίγα λόγια τις σκέψεις σας.

(η) έκσταση: κατάσταση έντονου ενθουσιασμού και απορρόφησης από ένα πολύ δυνατό συναίσθημα

Γαλάτεια Γρηγοριάδου – Σουρέλη
(Καβάλα 1930)

Σπούδασε στη Σχολή Κοινωνικών Λειτουργιών και σε σχολή δημοσιογραφίας. Ασχολείται κυρίως με την παιδική - εφηβική λογοτεχνία. Τα θέματα των βιβλίων της αναφέρονται στην ελληνική ιστορία, την οικολογία, τη μετανάστευση, τη βία στα γήπεδα, την ελληνική μυθολογία. Η γραφή της χαρακτηρίζεται από ρεαλισμό και λυρισμό. Μερικά βιβλία της: *Ο μεγάλος αποχαιρετισμός, Καπετάν Κώπτας, Παιχνίδι χωρίς κανόνες, Τα σκυλιά του Αγίου Βερνάρδου, Πριν από το τέρμα, Εμένα με νοιάζει.*

H8

[Είμαστε εις το «εμείς»]

Ενα πράμα μόνον με παρακίνησε κι εμένα να γράψω ότι τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί κι αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι· όσοι αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσομεν εδώ. Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι όλοι μαζί και να μην λέγει ούτε ο δυνατός «εγώ» ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς «εγώ»; Όταν αγωνιστεί μόνος του και φκιάσει ή χαλάσει, να λέγει «εγώ»· όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκιάνουν, τότε να λένε «εμείς». Είμαστε εις το «εμείς» κι όχι εις το «εγώ». Και εις το εξής να μάθομεν γνώση, αν θέλομεν να φκιάσομεν χωριόν, να ζήσομεν όλοι μαζί.

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «αναλόγως ο καθείς»;
2. Ποια είναι τα ευεργετικά αποτελέσματα της συλλογικής προσπάθειας;
3. Ποια σχέση πρέπει να έχουν μεταξύ τους η συλλογική και η ατομική προσπάθεια;
4. Ο Άγγελος Σικελιανός στο ποίημα του «Μακρυγιάννης» γράφει:

**Κι όλων μας το αίμα θέλει να μπει μες στ' αυλάκι,
το ίδιο χωράφι να ποτίσει, στρατηγέ μας!
Τι πια δεν είμαστε στο «εγώ», ως Εσύ μας το 'πες,
μα σήμερα είμαστε στο «εμείς», κι ας μαζωχτούμε
σ' έναν σκοπόν, αν θέλουμε να φκιάσουμε χωριό
και κόσμο!**

**Να βρείτε τις ομοιότητες των δύο κειμένων και να τις
σχολιάσετε.**

**Τάσσου,
Ο Ιωάννης
Μακρυγιάννης
(ξυλογραφία)**

Τάσσος (1914 - 1985)

**Χαράκτης που συνταιριάζει
στο έργο του το λαϊκό στοιχείο
και τη σύγχρονη αντίληψη.**

Γιάννης Μακρυγιάννης

(Αβορίτι Δωρίδας 1797 - Αθήνα 1864)

Από τους πιο χαρακτηριστικούς αγωνιστές του 1821, που έφτασε, παρά τις εις βάρος του διώξεις, στο βαθμό του στρατηγού. Το πραγματικό όνομα του ήταν Ιωάννης Τριανταφυλλοδημήτρης, αλλά λόγω του μεγάλου αναστήματός του τον αποκάλεσαν Μακρυγιάννη. Έλαβε μέρος σε διάφορες καίριες μάχες, τραυματίστηκε πολλές φορές, κινδύνεψε άμεσα και, μετά την ανεξαρτησία, ταλαιπωρήθηκε αφάνταστα από την πολιτική εξουσία με την οποία είχε συνεχείς προστριβές και ρήξεις για την ανελέητη κριτική που ασκούσε, και για τον ασυμβίβαστο χαρακτήρα του. Τα Απομνημονεύματά του, που εκφράζουν με λαϊκό αυθορμητισμό την ελληνική ψυχή και την αγνή παράδοση, ανύψωσαν τον αγράμματο δημιουργό τους σε σύμβολο του αδούλωτου Ελληνισμού.

H9

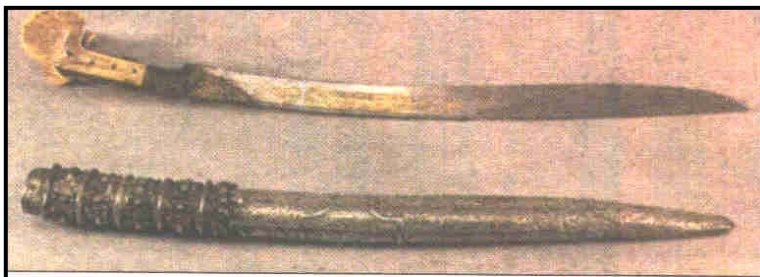
Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη

Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη
δε μας τα 'γραψες καλά
δες ο Έλληνας τι κάνει
για ν' ανέβει πιο ψηλά.

Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη
πάρε μαύρο γιαταγάνι
κι έλα στη ζωή μας πίσω
το στραβό να κάνεις ίσο.

Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη
δε μας τα 'γραψες σωστά
το φιλότιμο δε φτάνει
για να πάει κανείς μπροστά.

Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη
πάρε μαύρο γιαταγάνι
κι έλα στη ζωή μας πίσω
το στραβό να κάνεις ίσο.

Το γιαταγάνι
του
Μακρυγιάννη

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Γιατί ο στιχουργός καλεί το Μακρυγιάννη (ή στο πρόσωπό του ένα νέο Μακρυγιάννη) να αποδώσει δικαιοσύνη;
2. Αφού μελετήσετε το μικρό απόσπασμα από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη (σελ. 74, κείμενο «Είμαστε εις το “εμείς”»), να κρίνετε αν τελικά τα «έγραψε σωστά» ο στρατηγός.
3. Με ποιους τρόπους νομίζετε ότι μπορούμε το «στραβό» να το κάνουμε «ίσο»; Διατυπώστε τις σκέψεις σας σ' ένα σύντομο κείμενο.

Νίκος Γκάτσος
(Χάνια Φραγκόβρυσης
Αρκαδίας 1911 – Αθήνα 1992)

Υπερρεαλιστής ποιητής, δημιουργός της ποιητικής σύνθεσης Αμοργός, ευαίσθητος μεταφραστής και έξοχος στιχουργός. Με την ποιότητα των στίχων του συντέλεσε στην αναβάθμιση του έντεχνου ελληνικού τραγουδιού. Οι στίχοι του μελοποιήθηκαν από τους καλύτερους μουσικοσυνθέτες μας, όπως το Μάνο Χατζηδάκι, το Μίκη Θεοδωράκη, το Σταύρο Ξαρχάκο κ.ά.

H10

[Οι πρόσφυγες]

Το 1922 έγινε η Μικρασιατική καταστροφή. Ένας ολόκληρος κόσμος, ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, διωγμένος από τους Τούρκους εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα. Το κείμενο που ακολουθεί αποτελείται από τμήματα, παρμένα από το μυθιστόρημα Μέσα στις φλόγες. Στο βιβλίο αυτό, με αφορμή την ιστορία μιας οικογένειας, γίνεται αναφορά στους Έλληνες της Μικράς Ασίας, στις τραγικές στιγμές που πέρασαν όταν ξεριζώθηκαν, καθώς και στις αφάνταστες δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην Ελλάδα, έως ότου ξαναφτιάξουν τη ζωή τους. Αφηγήτρια είναι ένα κορίτσι, η Αλίκη Μάγη, που ήδη έχει φτάσει στην Ελλάδα και περιμένει με ανυπομονησία τους δικούς της.

Κανείς μας ακόμα δεν μπορούσε να πιστέψει πως είμαστε οι πρώτες σταγόνες της καταιγίδας που έφτανε, η πρώτη αχνή γραμμή μιας ατέλειωτης ανθρωποθάλασσας που θα ξεχυνόταν σε λίγο σ' εκείνο το άγνωστο λιμάνι.

Αρχίσαμε να βαδίζουμε πιασμένοι απ' το χέρι, κοντά ο ένας στον άλλον, χαμένοι, μουδιασμένοι, δισταχτικοί, σαν να 'μαστε τυφλοί και δεν ξέραμε πού θα μας φέρει το κάθε βήμα που αποτολμούσαμε. Γυρεύαμε ξενοδοχείο στο λιμάνι για ν' ακουμπήσουμε και να περιμένουμε τους δικούς μας. Όπου κι αν ρωτούσαμε, παίρναμε την ίδια στερεότυπη απόκριση:

- Απ' τη Σμύρνη έρχεστε; Δε δεχόμαστε πρόσφυγες.
- Μα, θα σας πληρώσουμε καλά, ανθρωπώποι του Θεού, έλεγε η θεία Ερμιόνη.

Εκείνοι επέμεναν στην άρνησή τους:

- Φοβόμαστε τις επιτάξεις*. Στη Χίο, στη Μυτιλήνη, στη Σάμο επιτάξανε όλα τα σχολεία, τα ξενοδοχεία, τα πάντα...

- Τι θέλαμε, τι γυρεύαμε να 'ρθούμε σε τούτον τον αφιλόξενο τόπο, έλεγε η κυρία Ελβίρα. Τι θέλαμε, τι γυρεύαμε να χωριστούμε από τους άντρες μας!

Στο τέλος βρέθηκε ένας αναγκεμένος* ξενοδόχος και μας έδωσε ένα σκοτεινό, άθλιο δωμάτιο με έξι κρεβάτια. Για πότε γινήκαμε πραγματικοί πρόσφυγες δεν το καταλάβαμε. Μέσα σε λίγα εικοσιτετράωρα όλος ο κόσμος αναποδογύρισε. Βαπόρια φτάναν το ένα πίσω από τ' άλλο και ξεφόρτωναν κόσμο, έναν κόσμο ξεκουρνιασμένο, αλλόκοτο, άρρωστο, συφοριασμένο, λες κι έβγαινε από φρενοκομεία, από νοσοκομεία, από νεκροταφεία. Έπηξαν οι δρόμοι, τα λιμάνια, οι εκκλησίες, τα σκολειά, οι δημόσιοι χώροι. Στα πεζοδρόμια γεννιόνταν παιδιά και πέθαιναν γέροι.

Ενάμισι εκατομμύριο άνθρωποι βρεθήκανε ξαφνικά έξω από την προγονική τους γη. Παράτησαν σκοτωμένα παιδιά και γονιούς άταφους. Παράτησαν περιουσίες, τον καρπό στα δέντρα, το φαΐ στη φουφού*, τη σοδειά στην αποθήκη, το κομπόδεμα στο συρτάρι, τα πορτρέτα των προγόνων στους τοίχους. Και βάλθηκαν να τρέχουν, να φεύγουν κυνηγημένοι απ' το τούρκικο μαχαίρι και τη φωτιά του πολέμου. Και λογίζονταν τυχεροί που αντάλλαξαν το έχει τους*, την πατρίδα τους, το παρελ-

επιτάξεις (η επίταξη): οι επιστρατεύσεις ανθρώπων, ζώων ή αντικειμένων για την εξυπηρέτηση στρατιωτικών ή κοινωνικών στόχων σε περιόδους έκτακτης ανάγκης ❖ αναγκεμένος: άνθρωπος που είχε μεγάλη οικονομική ανάγκη ❖ στη φουφού (η φουφού): στη συσκευή για το ψήσιμο κρεατικών ❖ το έχει τους: την περιουσία τους

θόν τους με μια στάλα σιγουριά... Άρπαξαν βάρκες, καΐκια, σχεδίες, βαπόρια και πέρασαν τη θάλασσα σ' έναν ομαδικό, φοβερό ξενιτεμό. Κοιμήθηκαν αποβραδής νοικοκυραίοι στον τόπο τους και ξύπνησαν φυγάδες, θαλασσοπόροι, άστεγοι, άποροι, αλήτες και ζητιάνοι στα λιμάνια του Πειραιά, της Σαλονίκης, της Καβάλας, του Βόλου, της Πάτρας.

Ενάμισι εκατομμύριο αγωνίες και οικονομικά προβλήματα ξεμπάρκαραν στο φλούδι της Ελλάδας*, με μια θλιβερή ταμπέλα κρεμασμένη στο στήθος: «Πρόσφυγες!». Πού ν' ακουμπήσουν οι πρόσφυγες; Τι να σκεφτούν; Τι να ξεχάσουν; Τι να πράξουν; Πού να δουλέψουν; Πώς να ζήσουν;

Τρέμαν ακόμα από το φόβο. Τα μάτια τους ήταν κόκκινα απ' το αιμάτινο ποτάμι της κόλασης που διάβηκαν. Και σαν πάτησαν σε στέρεο έδαφος, μετρήθηκαν να δουν πόσοι φτάσανε και πόσοι λείπουν. Κι οι ζωντανοί δεν το πιστεύανε, μόνο άπλωναν τα χέρια τους στο κορμί τους και το ψάχνανε, για να βεβαιωθούνε πως δεν ήταν βρικόλακες. Και ψάχναν και για την ψυχή τους, να δουν αν ήταν στη θέση της. Μ' αυτή ήταν άφαντη. Είχε μείνει πίσω στην πατρίδα, κοντά στους αγαπημένους νεκρούς και στους αιχμαλώτους, κοντά στα σπιτάκια, στα χωράφια, στις δουλειές και στα καζάντια...*

Μικροί μεγάλοι στριμωχνόμαστε στις παραλίες αποβλακωμένοι, άβουλοι, με μια έμμονη ιδέα ο καθένας, κι άλλος με μια άνοια αποκρουστική. Οι πιο τυχεροί ξεδίναν, γιατί κλαίγανε και βρίζανε και μούγκριζαν από πόνο.

στο φλούδι της Ελλάδας: στη γη της Ελλάδας ❖
καζάντια (το καζάντι): πλούτος, κέρδη

Μια νέα γυναίκα πετούσε από καιρό σε καιρό ένα τραγικό νανούρισμα: «Νάνι, νάνι, το παιδάκι μου να κάνει...». Στην αγκαλιά της κρατούσε ένα μαξιλάρι που όλο το σκέπαζε και το φιλούσε και κοίταζε γύρω της πανικόβλητη. Κανένας δεν την πρόσεχε. Μόνο ο γεροπατέρας της πάσχιζε να την ησυχάσει.

- Κορούλα μου, Ελένη μου, κάνε, παιδί μου, κουράγιο. Αυτό ήταν το θέλημα του Θεού...

Κάποιος δημοσιογράφος που πρόσεξε τη σκηνή, κοντοστάθηκε και θέλησε να πληροφορηθεί.

- Αχ! έκανε ο γέρος. Τ' αγοράκι της έσκυψε να πάρει απ' την κούνια κι αντί γι' αυτό πήρε το μαξιλάρι κι έφυγε!

Μια μέρα, αντάμωσα μέσα σ' ένα ανθρώπινο μπουλούκι το θείο Θανάση με την κόρη του τη Βαλεντίνη.

Ήταν οι πρώτοι συγγενείς που έβλεπα κι αρπάχτηκα απ' αυτούς, ξεσπώντας σ' ένα παραπονεμένο κλάμα.

Η Βαλεντίνη προσπάθησε να με μερώσει.

- Θα 'ρθουν, μην απελπίζεσαι. Είναι κόσμος, χιλιάδες κόσμος, που μπαρκάρει ακόμα.

Της έδειξα πού βρίσκεται το ξενοδοχείο μας. Μα ο θείος Θανάσης δεν πήγε μαζί της. Αδιάφορος και ήρεμος κοίταζε τον κόσμο. Είχε πάθει πάλι μια δυνατή νευρική κρίση κι έλεγε ξερά:

- Πώς κάνουν έτσι οι άνθρωποι! Τι τους έπιασε και το χάσαν πάλι το τσερβέλο*;

Η Βαλεντίνη μας ανιστόρησε όλα όσα ήξερε για την καταστροφή. Πώς μπήκαν οι ζειμπέκηδες* μέσα στη Σμύρνη. Στην αρχή δεν πείραζαν άνθρωπο· μα ύστερα

χάσαν το τσερβέλο: έχασαν τα λογικά τους

❖ οι ζειμπέκηδες (ο ζειμπέκης): οι χωροφύλακες ή οι στρατιώτες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που προέρχονταν από εξισλαμισθέντες Έλληνες της Μικράς Ασίας

ρίχτηκαν με λύσσα στη σφαγή και στο πλιάτσικο*, αρχίζοντας απ' την αρμένικη γειτονιά. Ο Νουρεντίν πασάς έβγαλε τότε φερμάνι ν' αφήνουν όλα τα γυναικόπαιδα και τους γέρους να φεύγουν, και να κρατούνε αιχμάλωτους μόνο τους άντρες και τ' αγόρια.

Η Σμύρνη είχε παραδοθεί στις φλόγες και στο αίμα. Ο κόσμος στριμωχνόταν στην παραλία ζητώντας προστασία απ' τον αγγλογαλλικό και τον αμερικάνικο στόλο· και παρακαλούσε τους συμμάχους να τον σώσουν απ' το λεπίδι. Μα οι ξένοι είχαν, λέει, διαταγές να μην επεμβαίνουν! Και κάθονταν πάνω στα καράβια τους με σταυρωμένα χέρια και κάπνιζαν τα τσιμπούκια τους! Και κοίταζαν, σαν θεατές, το φοβερό μαρτύριο ενός ολόκληρου πληθυσμού.

Η καταστροφή της Σμύρνης (λιθογραφία, λεπτομέρεια)

στο πλιάτσικο (το πλιάτσικο): στη λεηλασία

Όσοι άνθρωποι είχαν λεφτά, έδιναν ολόκληρη περιουσία για να τους πάρουν οι βάρκες. Μα τις περισσότερες φορές άλλοι, πιο χεροδύναμοι και σβέλτοι, σπρώχναν τους πρώτους κι άρπαζαν τη θέση τους. Κι οι βάρκες, κάθε τόσο, αναποδογύριζαν κι οι άνθρωποι πνίγονταν μέσα στον πανικό, σαν τις μύγες.
- Θε μου! Θε μου! δε θέλω ν' ακούσω άλλο, έλεγε η θεία Ερμιόνη.

Μια μέρα, ήταν περίπου μεσημέρι, ένα νιόφερο καράβι είχε μόλις ξεφορτώσει φουρνιές τη συμφορά.
- Αλίκη! μου φώναξε ο Τρύφωνας, ο γιος της κυρίας Ελβίρας, δεσ σ' εκείνη την πέμπτη βάρκα. Διακρίνεις;

Σκίρτησα ολόκληρη. Τα μάτια μου πήδηξαν από τις κόγχες και ξοπίσω τους πήδηξε και η καρδιά μου. Είδα το Στέφο πρώτο στην πλώρη της βάρκας και πίσω του τη μητέρα, που κρατούσε στην αγκαλιά της τη Νιόβη, και τη θεία Ελένη με την Ινώ, και τη Ριρή που είχε κρεμασμένα στο λαιμό κιάλια και σιγοκουβέντιαζε με δυο άγνωστους νέους. Και στο τιμόνι είδα κοντά σε δυο θεόρατους μπόγους τον πατέρα που κάπνιζε την πίπα του. Έμοιαζαν όλοι μαζί με τουρίστες που πήγαιναν σε ταξιδάκι αναψυχής.

Ήταν πραγματικότητα ή παράκρουση*; Έσπρωχνα σαν τρελή τον κόσμο ως να φτάσω στην αποβάθρα. Άπλωνα τα σκελετωμένα χέρια μου, που τα ήθελα σαν μαγνήτες, και φώναζα: «Ελάτε! Ελάτε επιτέλους!». Αιώνες μου φάνηκε πως έκανε κείνη η βάρκα ως ν' αγγίξει τη στεριά, ν' αγγίξω κι εγώ εκείνους, να βεβαιωθώ πως δεν ήταν πλάσματα της φαντασίας μου.

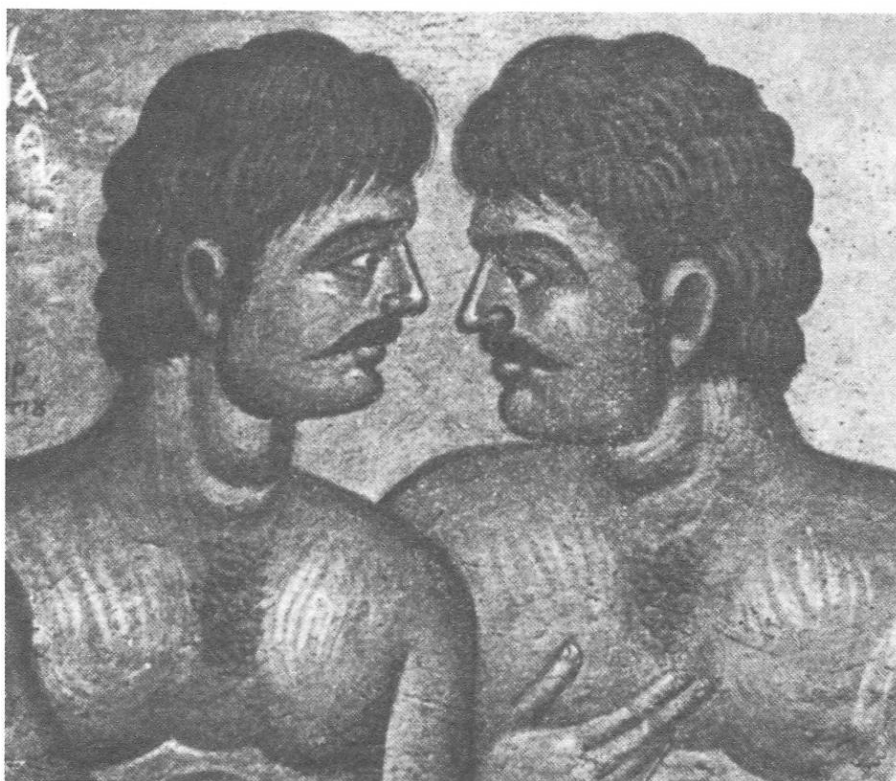
Για τότε βρέθηκα μέσα στην αγκαλιά της μάνας μου δεν το κατάλαβα.

- Έρχεται κι ο θεός Γιάγκος, είπε, τον είδαμε στη Μυτιλήνη. Ευτυχώς σώθηκε!

Ο πατέρας τραβολογούσε δυο δέματα.

- Τα χαλιά, έλεγε, προσέχετε μη βραχούν τα χαλιά. Αυτή 'ναι όλη η περιουσία μας.

Πόσο απλή ήταν η αντάμωση και πόσο σκληρή και περίπλοκη η αγωνία της προσμονής!

**Φώτη Κόντογλου,
Αϊβαλιώτες θαλασσινοί, παλικάρια**

(η) παράκρουση: παραφωνία, έντονη αναστάτωση, τρέλα

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Ποιες εικόνες του κειμένου δείχνουν τις περιπέτειες των Ελλήνων της Μικρασίας;
2. Απαντήστε στα ερωτήματα που θέτει η αφηγήτρια για τους πρόσφυγες. Σήμερα στην πατρίδα μας υπάρχουν και πρόσφυγες και μετανάστες. Να κάνετε λόγο για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Να προτείνετε λύσεις.
3. Συζητήστε με το δάσκαλό σας ποια στοιχεία παράδοσης και πολιτισμού έφεραν οι Μικρασιάτες στην Ελλάδα.

Διδώ Σωτηρίου
(Αϊδίνι Μικράς Ασίας 1909)

Από τα πιο γνωστά ονόματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Έχοντας βιώσει το δράμα της Μικρασιατικής καταστροφής (1922), το παρουσίασε με «ελληνοκεντρική οπτική» στα κείμενά της. Το σημαντικότερο έργο της *Ματωμένα χρώματα* έγινε ευνοϊκά αποδεκτό και από το τουρκικό κοινό (Βραβείο Ελληνοτουρκικής Φιλίας ΙΠΕΚΤΣΙ). Για μεγάλα παιδιά είναι γραμμένα τα βιβλία της *Μέσα στις φλόγες* και *Επισκέπτες*. Το έργο της, που έχει μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες, διαπνέεται από ανθρωπισμό και ειρηνικά και διαπολιτισμικά μηνύματα. Άλλα βιβλία της (για μεγάλους) είναι: *Εντολή*, *Κατεδαφιζόμεθα*. Για το σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής της έχει τιμηθεί με το Ειδικό Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας (1989) και με το Βραβείο της Τάξεως Γραμμάτων και Καλών Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών (1990).

H11

Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει
στο αλβανικό μέτωπο

Ποιος θα μας φέρει λίγον ύπνο εδώ που βρισκόμαστε;
Θα μπορούσαμε τότες τουλάχιστο
να ιδούμε πως έρχεται τάχατε η μάνα μας
βαστάζοντας στη μασχάλη της ένα σεντόνι

λουλακιασμένο*

με μια ποδιά ζεστασιά και κατιφέδες* από το σπίτι μας.
Ένα φθαρμένο μονόγραμμα στην άκρη του μαντιλιού:
ένας κόσμος χαμένος.

∞ ∞

Τριγυρίζουμε πάνω στο χιόνι με τις χλαίνες*
κοκαλιασμένες.

Ποτέ δεν βγήκε ο ήλιος σωστός απ' τα υψώματα
του Μοράβα,
ποτέ δεν έδυσε ο ήλιος αλάβωτος απ' τ' αρπάγια
της Τρεμπεσίνας.

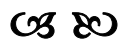
Τρεκλίζω στον άνεμο χωρίς άλλο ρούχο,
διπλωμένος με το ντουφέκι μου, παγωμένος και
ασταθής.

∞ ∞

(Σαν ήμουνα μικρός καθρεφτιζόμουνα στα ρυάκια
της πατρίδας μου
δεν ήμουν πλασμένος για τον πόλεμο).

λουλακιασμένο σεντόνι: σεντόνι πλυμένο με λουλάκι,
μια γαλάζια ουσία που παλιότερα ξέβγαζαν τα ρούχα
για να πάρουν πιο λευκό χρώμα ❖ κατιφέδες (ο
κατιφές): είδος λουλουδιών ❖ χλαίνες (η χλαίνη):
στρατιωτικά πανωφόρια

Μα ό,τι κι αν γίνει εμείς θα επιζήσουμε.
Άνθρωποι κατοικούν μες στο πνεύμα της Ελευθερίας
αμέτρητοι,
Άνθρωποι όμορφοι μες στη θυσία τους, Άνθρωποι.
Ένας μεγάλος καταυλισμός είναι η έννοια της αρετής.
Το ότι πεθάναν, δεν σημαίνει πως έπαψαν να
υπάρχουν εκεί,
με τις λύπες, τα δάκρυα και τις κουβέντες τους.
Ο ήλιος σας θα 'ναι ακριβά πληρωμένος.
Αν τυχόν δεν γυρίσω, ας είστε καλά,
σκεφτείτε για λίγο πόσο μου στοίχισε.

(Σαν ήμουνα μικρός καθρεφτιζόμουνα στα ρυάκια
της πατρίδας μου
δεν ήμουν πλασμένος για τον πόλεμο).

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Να βάλετε ένα τίτλο σε κάθε στροφή του ποιήματος.
2. Γιατί ο στρατιώτης λέει πως το μονόγραμμα του μαντιλιού είναι «ένας κόσμος χαμένος;
3. Γιατί το όπλο δεν αποτελεί προσβολή στη συγκεκριμένη περίπτωση;
4. Βρείτε και συζητήστε τα σημεία εκείνα όπου εκφράζει ο στρατιώτης συναισθήματα για τους δικούς του και τον τόπο του.

- Βιογραφία του Νικηφόρου Βρεττάκου υπάρχει στη σελίδα 73 του 1ου τόμου

H12

[Στα βουνά της Αλβανίας]

Ολος ο κάμπος ήτανε έρημος κι ο δρόμος, μακρύς-μακρύς και κατάλευκος, απλωνότανε μπροστά μας. Προχωρούσαμε γρήγορα με βήμα, και αμίλητοι. Από δω και πάνω, φαίνεται, ήταν τα τελευταία ελάχιστα χιλιόμετρα δρόμου που εξουσιάζαμε ακόμη εμείς, το ακρότατο όριο των δικών μας συγκοινωνιών, γιατί πιο πέρα ο ίδιος δρόμος χρησίμευε για τους Ιταλούς.

Κείνη την ώρα, μες στην απέραντη σιγή και τη νέκρα, ακούστηκε, πίσ' απ' τις πλάτες μας, η πρώτη κανονιά.

Σε μια στιγμή όλο το φεγγαρολουσμένο νεκρό τοπίο, από ανοιχτοφιστική γινόταν άξαφνα κοκκινό-μαυρο με τις εκρήξεις, με τις λάμπσεις, με τους καπνούς που μας τυλίγανε δεξιά κι αριστερά. Δυο οβίδες είχαν σκάσει πολύ κοντά μας, μες στον κάμπο, δεξιά κι αριστερά του δρόμου, και σε λίγο άλλες δυο πέσανε κάπου εκεί. Μέναμε ακίνητοι, ορθοί, αποσβολωμένοι*, αλαλιασμένοι* μην ξέροντας όλοι μας τι να κάνουμε, πού να πάμε. «Πέστε κάτω! πέστε κάτω! Μην τρέχετε!», φώναξα για μια στιγμή, και πέσαμε όλοι μπρούμυτα, με το μούτρο πάνω στο χώμα. Ο βομβαρδισμός εξακολουθούσε με μια μαθηματική κανονικότητα και πρώτα έβλεπες τη λάμψη απ' τις απέναντι μπούκες των κανονιών κι ύστερα – δεν ξέρεις από πού – άκουγες πάνω, μα ακριβώς πάνω απ' το κεφάλι σου, αυτό το υστερικό σφύριγμα της οβίδας που σκίζει σαν αστραπή

αποσβολωμένοι (αποσβολώνω): αμήχανοι ❖

αλαλιασμένοι (αλαλιάζω): ταραγμένοι, ζαλισμένοι

τον αέρα ή εκείνο το ακόμη χειρότερο βραχνιασμένο χρου-χρου-χρου, που κάνει σαν χάνει πια τη φόρα της και πρέπει να πέσει κάπου δίπλα σου.

Πέφτανε δίπλα μας, δεξιά, αριστερά, λίγο πιο μπρος, λίγο πιο πίσω. Το μεγάλο μαρτύριο, η μεγάλη αγωνία ήτανε πως στις ελάχιστες στιγμές ησυχίας που μεσολαβούσανε, αναρωτιόσουνα αγωνιωδώς αν πρέπει να μείνεις σ' αυτή τη θέση που βρίσκεσαι ή πρέπει να πας να πέσεις πάρα πέρα. Ναι, ήτανε ένα φοβερό παιγνίδι από πιθανότητες κι από τύχη, που δεν ήξερες να βρεις και να του δώσεις καμιά απάντηση.

Μα σιγά-σιγά, όσο ο βομβαρδισμός εξακολουθούσε, όσο έβλεπες πως – περίεργα! – δεν παθαίνεις τίποτα, όσο έβλεπες κι όλους τους άλλους γύρω σου άθικτους, που σε κάθε ανάπαυλα ανασήκωναν το κεφάλι και κάτι φώναζαν ο ένας στον άλλονε, άρχιζες σιγά-σιγά, ναι, να αισιοδοξείς – κι ενώ στην αρχή έλεγες πως κάθε οβίδα προορίζεται για σένα, πως έρχεται ίσια καταπάνω σου, τώρα άρχιζες κάπως να παρακολουθείς ένα θέαμα που σε περιστοιχίζει κι απλώς να φυλάγεσαι σε κάθε σφύριγμα. Δηλαδή η οβίδα κι ο θάνατός σου δεν ήταν πια αλληλένδετα όπως στην αρχή. Όλ' αυτά, βέβαια, δεν τα σκεφτόσουνα, όλ' αυτά τα λέω, ίσως, τώρα – μα είμαι βέβαιος πως ένστικτα έτσι τα 'νιωθες και τότε.

Έγινε για μια στιγμή μια μεγάλη ανάπαυλα. Περιμέναμε, περιμέναμε ακίνητοι αρκετή ώρα – κι επιτέλους σηκωθήκαμε. Είχε σταματήσει ο βομβαρδισμός; Η ώρα θα 'ταν περίπου μία.

Τραβήξαμε όλοι προς το μέρος που 'χαμε αφήσει τα μηχανήματα, μα δεν είχαμε κάνει μερικά μέτρα πάνω στο δρόμο, όταν το πανηγύρι ξανάρχισε.

Πέσαμε όπως-όπως ο ένας πάνω στον άλλο μέσα στο πλαϊνό χαντάκι του δρόμου – κι ήταν καιρός, γιατί η οβίδα έσκασε άξαφνα ακριβώς δίπλα μας και μας

σκέπασε όλους με πέτρες και με χώματα. Στο χαντάκι που 'χαμε πέσει ήτανε στεκάμενα νερά, λάσπες, βόρβορος*, Είχαμε πασαλείψει τα μούτρα μας, τους μανδύες μας – όλη η μια πλευρά μου, όταν ανασηκώθηκα, ήταν μια πηχτή γλοιώδης* λάσπη, και τα γάντια ήτανε μούσκεμα απ' αυτό το ακαθόριστο υγρό που βρομούσε φοβερά μόλις έφερνες το χέρι σου κοντά στο πρόσωπό σου.

Φτάσαμε, επιτέλους, στα μηχανήματά μας. Η κατάστασή μας ήτανε πραγματικά φοβερή. Αν τώρα ήτανε έτσι, τι θα γινότανε σαν θα χάραζε και θα προχωρούσε η μέρα; Πώς θα καθόμαστε σ' αυτή τη Σούκα που δεν συναντούσες ψυχή ζώσα* και κάτω από ένα συνεχή βομβαρδισμό, τελείως ακάλυπτοι κι όλοι μας τελείως άπειροι;

Καθόμαστε αποκαμωμένοι πάνω στα κιβώτια και τα δέματα με τα μάτια μας κολλημένα στο απέναντι βουνό, για να δούμε τη λάμψη και να πέσουμε κάπου εγκαίρως. Ευτυχώς ο Νώντας είχε κι άλλο κονιάκ. Ας είναι ευλογημένος ο άνθρωπος. Ο Ανανίου όλο φώναζε μπερδάρια πως κάτι πρέπει να κάνουμε, πως δεν είναι κατάσταση αυτή. Βέβαια, είχε δίκιο. Αλλά τι; Τι; Η ώρα ήτανε δύο πια και το φεγγάρι φώτιζε πάλι σαν μέρα όλο αυτό το απονεκρωμένο τοπίο που είχε πάλι άξαφνα ηρεμήσει και που πάνω του βασίλευε μια απόλυτη σιωπή.

(ο) βόρβορος: λάσπη που βγάζει δυσοσμία ❖

γλοιώδης: γλιτσιασμένος, αηδιαστικός ❖ ψυχή ζώσα: ζωντανός οργανισμός

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Με αφορμή όσα γράφονται στο κείμενο να περιγράψετε:
α) την εξωτερική εμφάνιση και β) τα συναισθήματα των Ελλήνων στρατιωτών,
2. Ποιες λέξεις, φράσεις ή έννοιες του κειμένου δικαιολογούν τον τίτλο [Στα βουνά της Αλβανίας] , που δόθηκε στο απόσπασμα που διαβάσατε;

Γιάννης Μπεράτης
(Αθήνα 1905-1968)

Πεζογράφος, από τους χαρακτηριστικότερους συγγραφείς της πολεμικής λογοτεχνίας μας. Η συμμετοχή του στον Πόλεμο του 1940 και στην Εθνική Αντίσταση επηρέασε έντονα τα λογοτεχνικά κείμενά του. Η προβολή του ανθρώπινου στοιχείου στις δύσκολες στιγμές του πολέμου αποτελεί γνώρισμα των έργων του. Βιβλία του: *Η διασπορά, Αυτοτιμωρούμενος, Το πλατύ ποτάμι*, στο οποίο οφείλει και την αναγνώρισή του, το *Οδοιπορικό τού '43, ο Στρόβιλος*.

H13

[Η παρέλαση]

«Η παρέλαση» αποτελεί χαρακτηριστικό απόσπασμα του μυθιστορήματος Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου. Ο μικρός ήρωας, ο Πέτρος, μαζί με την αδελφή του την Αντιγόνη και τους φίλους του Σωτήρη και Γιάννη, παίρνει μέρος στην αντίσταση ενάντια στους κατακτητές, εκθέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή του. Στο τμήμα που ακολουθεί γίνεται θεατής της πιο παράξενης παρέλασης της ζωής του, που του δίνει την οδυνηρή ευκαιρία να αντικρίσει κατάματα τη σκληρή πραγματικότητα.

Ο Πέτρος δεν το 'θελε να πεθάνει από πείνα. Προχωρούσε στην άγνωστη γειτονιά. Ένιωσε τα μάτια του να τον τσούζουν από τα δάκρυα που δεν έβγαιναν. Είχε διαβάσει για ένα αγοράκι σαν και κείνον, που πεινούσε κι αυτό, μα έκανε χίλια δυο κατορθώματα σε μια επανάσταση στο Παρίσι, στα παλιά χρόνια. Έτρεχε από οδόφραγμα σε οδόφραγμα, κουβαλούσε φισέκια, έφερνε μηνύματα στους επαναστάτες... Γαβριά τον λέγανε, δεν ήτανε τ' όνομά του, αλλά το παρατσούκλι του. Άραγε τον τραβούσε και κείνον τόσο δυνατά το στομάχι; Ο Πέτρος έσκασε μόνο δύο λάστιχα σε γερμανικά φορτηγά, το ένα, μάλιστα, λέει πως το 'κανε ο Σωτήρης. Ούτε οδοφράγματα ούτε φοιτητές με τα λάβαρα μπροστά ούτε τίποτα.

Μόνο ένας ένας πέφτουν στο δρόμο οι διαβάτες από την πείνα. Μήπως έπεσε κι ο Γιάννης και έχει τόσες μέρες να φανεί; Την τελευταία φορά είχε τόσο

αδυνατίσει, που το μπαλάκι του πιγκ πογκ στο λαιμό του* είχε τόσο ξεπεταχτεί ακόμα πιο πολύ, θαρρείς σε λίγο θα 'φευγε από το λαρύγγι του και θα 'κανε γκελ χάμω.

Κατάλαβε πως είχε μπερδευτεί σε άγνωστα δρομάκια και προχώρησε να στρίψει, να βγει στη μεγάλη λεωφόρο, κι από κει ήξερε να πάει. Έστριψε και νόμισε πως ονειρεύεται.

Πέρα, από τη μεγάλη λεωφόρο, ερχότανε μια αλλόκοτη λιτανεία. Βάδιζε κόσμος πολύς, βουβός, λες και ήτανε μαγεμένος. Μπροστά πηγαίνανε ανάπηροι πάνω στα καροτσάκια τους, που τα 'σπρωχναν νοσοκόμες, ντυμένες τις στολές τους. Πιο πίσω άλλοι ανάπηροι με τα δεκανίκια τους και πάρα πίσω κόσμος, κόσμος ατέλειωτος, που κρατούσανε τεντωμένα άσπρα πανιά* που γράφανε πάνω τους με τεράστια μαύρα γράμματα: «ΠΕΙΝΑΜΕ». Δεν ακουγόταν άλλος θόρυβος παρά το γκαπ γκουπ από τα δεκανίκια πάνω στην άσφαλο. Ύστερα ακούστηκαν και ξερά κλακ κλικ από αυτόματα που τα οπλίζανε. Γύρισε ο Πέτρος και είδε να έρχονται από παντού караμπινιέροι*. Ο κόσμος προχωρούσε σαν να μη συνέβαινε τίποτα. Ο Πέτρος θα 'θελε να το βάλει στα πόδια, μα στεκότανε καρφωμένος, λες και τον είχανε μαγέψει. Τα καροτσάκια με τους ανάπηρους όλο και πλησίαζαν, ο αέρας ανέμιζε σαν σημαίες τα μαντίλια των νοσοκόμων.

το μπαλάκι του πιγκ πογκ στο λαιμό του: εννοεί το καρύδι του λάρυγγα, δηλαδή τη στρογγυλή προεξοχή που φουσκώνει όταν καταπίνουμε ❖ τεντωμένα άσπρα πανιά είναι τα πανό ❖ караμπινιέροι (ο караμπινιέρος): οπλισμένοι Ιταλοί αστυνομικοί

**Βάσω Κατράκη,
«Για τους στρατιώτες»
(λιθόγραφη αφίσα)**

Ο Πέτρος είχε πάει, μια φορά στη ζωή του, σε παρέλαση με το σχολείο, Την 25η Μαρτίου, πριν τον πόλεμο. «Είναι υποχρεωτικό», τους είχε πει ο κύριος Λουκάτος. «Όποιος δεν έρθει δε θα πάρει βαθμό». Ο Πέτρος έτσι κι αλλιώς θα πήγαινε, γιατί ήθελε πολύ να φορέσει την μπλε στολή του φαλαγγίτη*. Ο διευθυντής τούς είχε πει, μόλις περάσουν μπροστά από την εξέδρα των επισήμων, να φωνάξουν: «Ζήτω ο αρχηγός*! Ζήτω η Ελλάδα!», Ο Σωτήρης και η παρέα του, πέντε έξι αγόρια από τα θηρία της τάξης, αντί να φωνάξουν

του φαλαγγίτη (ο φαλαγγίτης): οι φαλαγγίτες ήταν μέλη ομάδων, οργανωμένων με στρατιωτικό τρόπο, σε φασιστικά καθεστώτα. Στο κείμενο η συγγραφέας εννοεί τους φαλαγγίτες της Νεολαίας του δικτατορικού καθεστώτος του Ιωάννη Μεταξά, που αναφέρεται ως «αρχηγός» στη συνέχεια

«Ζήτω ο αρχηγός! Ζήτω η Ελλάδα!», φωνάζανε:
«Ζήτω ο μαϊντανός! Ζήτω η φασουλάδα!», Δεν ακουγότανε βέβαια, γιατί οι φωνές τους μπερδεύότανε με των άλλων παιδιών, μα ο Πέτρος που ήταν πλάι τους τους άκουσε και θύμωσε:

- Αν δεν πάψετε, θα το πω στον κύριο, είπε στο Σωτήρη που ήταν δίπλα του στη γραμμή.

Ο Σωτήρης το 'ξερε καλά πως δε θα μαρτυρούσε ποτέ, κι όμως το 'πε στους άλλους και τον βγάλανε «χαφιεδάκι»*. Πέρασε ολόκληρος μήνας, ώσπου να το ξεχάσουνε και να τον πάρουνε πάλι στην ομάδα του φουτμπόλ, κι ο Πέτρος πίστευε πως, αν δεν ήτανε καλός τερματοφύλακας, δε θα του το 'χανε ποτέ συγχωρέσει. Για τον αρχηγό δεν τον ένοιαζε και τόσο, μα δεν ανεχότανε να κοροϊδεύουν την ΠΑΤΡΙΔΑ. «Η πατρίδα είναι η πιο μεγάλη αγάπη της ζωής μας». Το παρήγγειλε κι ο θείος Άγγελος, το 'λεγαν και τα βιβλία. Μα τούτος τώρα δα ο κόσμος που περνούσε βουβός, δεν έλεγε τίποτα για την πατρίδα που στέναζε. Δεν τραγουδούσαν τον εθνικό ύμνο. Δε γράφανε τα λάβαρα τους **«Ζήτω η Ελλάδα! Ζήτω το Έθνος!»**. Μόνο **«ΠΕΙΝΑΜΕ»**. Δε θυμάται ποτέ στην ιστορία να διάβασε ο Πέτρος για κανέναν ήρωα που να φώναζε «Πεινάω». Ακόμα και στην πολιορκία του Μεσολογγιού, που πέθαιναν στην πείνα, φώναζαν **«ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ»**. Η βουβή παράτα* σταμάτησε απότομα, εκεί μπροστά του, αντίκρυ, κι αντίκρυ με τους καραμπινιέρους, Κλικ κλακ, τώρα θα χτυπήσουν. Ο Πέτρος περίμενε να δει τον κόσμο να κάνει μεταβολή και τις νοσοκόμες να γυρίζουν τα καροτσάκια πίσω. Να όμως που μια νοσοκόμα προχωρούσε αργά αργά. Μέσα στο καροτσάκι που

(το) «χαφιεδάκι»: μικρός χαφίης, προδότης, καταδότης

❖ (η) παράτα: η παρέλαση

σπρώχνει μπροστά της ήτανε ένας τραυματίας με τα δυο πόδια κομμένα. Θα χτυπήσουν, θα χτυπήσουν... Ο Πέτρος έκλεισε τα μάτια. Δεν ακούγεται τίποτα. Όταν τα ξανάνοιξε, οι καραμπινιέροι είχαν κατεβάσει τα όπλα. Όλα τα καροτσάκια ξεκινούν, μαζί κι οι ανάπηροι με τα δεκανίκια, κι ο κόσμος... σπάνε τη γραμμή των Ιταλών και προχωρούν.

Ερωτήσεις – Δραστηριότητες:

1. Πώς χαρακτηρίζετε την «αλλόκοτη λιτανεία» των ανθρώπων; Να τη συγκρίνετε με τη μαθητική παρέλαση που αναθυμάται ο Πέτρος και να διαπιστώσετε τις διαφορές τους.
2. Να σχολιάσετε τη φράση: «Για τον αρχηγό δεν τον ένοιαζε και τόσο, μα δεν ανεχότανε να κοροϊδεύουν την ΠΑΤΡΙΔΑ».
3. Υπάρχουν φράσεις ή παράγραφοι του κειμένου που να σας έκαναν να γελάσετε. Γιατί σας προκάλεσαν το γέλιο;
4. Ο Πέτρος ταξιδεύει με τη μηχανή του χρόνου, συναντά το Λευτέρη στο κείμενο «Ο μικρός μπουρλοτιέρης» (σελ. 89) και του παίρνει συνέντευξη. Φανταστείτε αυτή τη συνέντευξη και καταγράψτε την.

Άλκη Ζέη
(Αθήνα 1925)

Έζησε πολλά χρόνια στο εξωτερικό είτε στη Ρωσία είτε αυτοεξόριστη στο Παρίσι μετά τη δικτατορία του 1967. Το πρώτο μυθιστόρημά της, *Το καπλάνι της βιτρίνας* (1963), θεωρείται σταθμός στην ιστορία της νεότερης παιδικής λογοτεχνίας μας. Το συγγραφικό έργο της, γενικά, είναι αυτοβιογραφικό, με έντονα βιωματικά στοιχεία, και αναφέρεται στη σύγχρονη ελληνική ιστορία και στους αγώνες του ανθρώπου για έναν καλύτερο κόσμο. Έγραψε τα βιβλία *Κοντά στις ράγες*, *Ο θείος Πλάτων*, *Τα παπούτσια του Αννίβα*, *Η μοβ ομπρέλα*, *Η Αλίκη στη χώρα των μαρμάρων* (για παιδιά). *Η αρραβωνιαστικά του Αχιλλέα* (για μεγάλους). Για το βιβλίο της *Ματίας ο Α΄* τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Παιδικής Λογοτεχνίας (1993).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

ΣΤ΄. Ανθρώπινοι χαρακτήρες

(συνέχεια από το 2ο τόμο)

5. Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Η Σακοράφα	5
6. Μισέλ Τουρνιέ, [Το παιχνίδι της μεταμφίεσης]	11
7. Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, Η καλόγρια η τσιγγάνα	16
8. Νίκος Καζαντζάκης, [Ο γιος]	19

Ζ΄. Θρησκευτική ζωή

1. Απόστολος Παύλος, [Η αγάπη]	29
2. Κωστής Παλαμάς, Ένας Θεός	32
3. Ειρήνη Μάρρα, Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο	34
4. Μοραΐτικα κάλαντα	41
5. Νικηφόρος Βρεττάκος, Τα γόνατα του Ιησού	43
6. Ρωμανός ο Μελωδός, Η Ανάσταση του Ιησού	47
7. Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τα κόκκινα αυγά	50
8. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Τ' αγνάντεμα	56

Η΄. Γεγονότα από την ελληνική ιστορία

1. Μαρία Λαμπαδαρίδου – Πόθου, [Συνάντηση με το Διγενή Ακρίτα]	63
2. Κώστας Ουράνης, [Ο Μυστράς]	70
3. Της Λένως Μπότσαρη, (δημοτικό τραγούδι)	76
4. Διονύσιος Σολωμός, Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι	78
5. Ανδρέας Κάλβος, Ο φιλόπατρις	82
6. Άγγελος Σικελιανός, Ο ξένος	86
7. Γαλάτεια Γρηγοριάδου - Σουρέλη, Ο μικρός μπουρλοτιέρης	89

8. Γιάννης Μακρυγιάννης, [Είμαστε εις το «εμείς»] ...	96
9. Νίκος Γκάτσος, Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη	99
10. Διδώ Σωτηρίου, [Οι πρόσφυγες]	101
11. Νικηφόρος Βρεττάκος, Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο	109
12. Γιάννης Μπεράτης, [Στα βουνά της Αλβανίας]	112
13. Άλκη Ζέη, [Η παρέλαση]	116
Περιεχόμενα 3ου τόμου	122

*Οι τίτλοι που βρίσκονται μέσα σε αγκύλες είναι των ανθολόγων.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.